KLASICI POZNE ANTIKE • ILUSTROVANO IZDANJE

Život svetog Martina

De vita beati Martini

Sulpicije Sever

Integralno izdanje na savremenom srpskom jeziku, uz istorijski kontekst iz pera pripovedača i 14 ilustracija

Sadržaj

Uvod Uvodna reč pripovedača: Čovek iza legende 5

Posvetno pismo Pismo autora prijatelju Dezideriju o Životu svetog Martina 8

Poglavlje I Zašto svet život vredi više od Hektorove ili Sokratove slave 10

Poglavlje II Od Panonije do Italije: Dečak koji je bežao u crkvu i koga su u lancima odveli u vojsku 12

Poglavlje III Ogrtač presečen napola pred kapijama Amjena i viđenje Hrista 16

Poglavlje IV Licem u lice s Julijanom u Vormsu: „Ja sam Hristov vojnik, ne mogu da se borim“ 20

Poglavlje V Sveti Hilarije iz Poatjea, služba egzorciste i razbojnička zaseda u Alpima 23

Poglavlje VI Susret s đavolom na drumu, javno šibanje i otrov na ostrvu Galinarija 26

Poglavlje VII Manastir Ligiže i prvo čudo: Katihumen koji se vratio u život 28

Poglavlje VIII Lupicinov mladi rob spasen od smrti 31

Poglavlje IX „Otmica“ za episkopa Tura i poniženje episkopa Defensora 32

Poglavlje X Episkop koji je živeo u drvenoj kolibi: Osnivanje Marmutjea 35

Poglavlje XI Raskrinkani lažni mučenik: Duh zločinca kraj oltara 38

Poglavlje XII Paganska pogrebna povorka ukočena nasred polja 40

Poglavlje XIII Izazov svetog bora: Vezan pod drvetom koje pada 42

Poglavlje XIV Vatra koja je ustuknula uz vetar i dva naoružana anđela u Levruu 45

Poglavlje XV Ogoljen vrat pred mačem u zemlji Edua 47

Poglavlje XVI Oduzeta devojka isceljena u Triru blagoslovenim uljem 48

Poglavlje XVII Bivši prokonzul Tetradije i Martinovi prsti u ustima opsednutog 50

Poglavlje XVIII Lažna glasina o varvarskoj najezdi, poljubac gubavcu u Parizu i konci iz tunike 52

Poglavlje XIX Pismo koje je iscelilo Arborijevu kćer, oči Paulina iz Nole i pad niz stepenice 55

Poglavlje XX Gozba cara Magna Maksima: Pehar dodat sveštенiku pre cara 57

Poglavlje XXI Razgovori s anđelima i đavo s volovskim rogom punim krvi 60

Poglavlje XXII Prerušavanja u Jupitera, Merkura i Veneru — i obećanje oproštaja samom đavolu 62

Poglavlje XXIII Priča o Klaru, lažnom proroku Anatoliju i tunici koja se rasplinula u vazduhu 64

Poglavlje XXIV Lažni Hristosi u Hispaniji i đavo odeven kao car: „Neću prepoznati Hrista bez krsnih rana“ 67

Poglavlje XXV Autorova poseta svetom Martinu: Episkop koji je oprao noge svom biografu 70

Poglavlje XXVI Unutrašnji portret: Kovački nakovanj i strpljenje sa sopstvenim sveštenicima 73

Poglavlje XXVII Zaključak: Svetlo lice i odgovor zavidljivim episkopima 75

Epilog pripovedača Šta se potom dogodilo: Smrt svetog Martina i poreklo 11. novembra 77

O ovom izdanju 80

UVOD

Uvodna reč pripovedača: Čovek iza legende

U velikom delu Evrope dovoljno je da osvane 11. novembar pa da se ime svetog Martina vrati u svakodnevne razgovore, a s njim i miris pečenog kestenja, mlado vino, povorke s lampionima i oni blagi, sunčani dani van sezone koje toliki narodi zovu „leto svetog Martina“. Gotovo svako zna sliku mladog rimskog vojnika na konju koji je jednog ledenog zimskog dana mačem presekao svoj ogrtač napola da bi ogrnuo promrzlog prosjaka.

Malo ko, međutim, zna da sveti Martin iz Tura (oko 316/336 – 397. n. e.) nije maglovita figura izašla iz srednjovekovnih legendi. Naprotiv: on je jedna od najbolje dokumentovanih ličnosti poznog Rimskog carstva. Njegovu biografiju — *Život svetog Martina* (*De vita beati Martini*) — napisao je, još za Martinovog života, čovek koji ga je lično poznavao, jeo za njegovom trpezom i dugo s njim razgovarao: **Sulpicije Sever**.

Sulpicije Sever (oko 363 – oko 425) bio je briljantan advokat, ugledan besednik i aristokrata iz Akvitanije, na jugozapadu današnje Francuske. Kada je, oko 396. godine, odlučio da napiše ovu knjigu, Zapadno rimsko carstvo prolazilo je kroz duboku promenu. Hrišćanstvo je od progonjene religije postalo zvanična vera careva; po gradovima se množio broj uticajnih episkopa, odevenih u svilu i naviklih na dvorske večere, dok je po selima u unutrašnjosti (*pagi*) seosko stanovništvo i dalje poštovalo sveta stabla i stare keltsko-rimske bogove.

Istorijska karta: Svet svetog Martina u IV veku — od rodnog kraja u Sabariji (Panonija) i vojničke mladosti u Ticinumu, Amjenu i Vormsu, do manastira Ligiže i Marmutje i eparhije u Turu.

Usred tog sveta u previranju, Martin je za elite bio pravi skandal: bivši oficir carske garde koji je, licem u lice s budućim carem Julijanom, odbio da se bori; čovek koga je narod na prevaru doveo da bude episkop Tura, ali koji nikada nije pristao da živi u episkopskom dvoru, već je više voleo drvenu kolibu i grubu tuniku od kamilje dlake. Bio je to čovek koji je ljubio gubavce na kapijama Pariza, suprotstavljao se carevima u Triru, raskrinkavao šarlatane i išao tako daleko da je sablažnjavao i najstrože teologe tvrdnjom da bi Bog oprostio čak i samom đavolu, samo kad bi ovaj bio kadar da se pokaje.

U ovom izdanju integralni tekst Sulpicija Severa donet je na **savremenom, jasnom i prirodnom srpskom jeziku**, uz verno očuvanje svih epizoda i pojedinosti latinskog originala. Na kraju svakog

poglavlja pridružujem ti se kao pripovedač da objasnim rimske vojničke običaje, geografiju onog doba, političku pozadinu i kulturu IV veka — pojedinosti koje su čitaocima Sulpicijevog vremena bile same po sebi jasne, a koje nam danas umnogome pomažu da shvatimo izuzetnu snagu ove priče.

POSVETNO PISMO

Pismo autora prijatelju Dezideriju o Životu svetog Martina

Sever s velikim poštovanjem pozdravlja svog dragog brata Deziderija.

Brate moj i veliki prijatelju: bio sam odlučio da ovu knjižicu koju sam napisao o životu svetog Martina ostavim u fioci, zatvorenu među četiri zida svoje kuće. Kako sam po prirodi nesiguran, hteo sam da se poštedim ljudske kritike. Bojao sam se — a i dalje mislim da će tako i biti — da se moje nedoterano pisanje neće dopasti čitaocima i da će mi svi zameriti što sam imao smelosti da se latim teme koja je zaslуživala pisce drugačijeg dara. Ali ti si toliko navaljivao da nisam umeo da ti kažem „ne“. Uostalom, šta ja ne bih učinio za naše prijateljstvo, makar i po cenu sopstvenog ugleda?

Predao sam ti, dakle, ovu knjižicu uzdajući se u tvoje obećanje da je nećeš pokazati nikome drugom. Pa ipak, priznajem da strahujem da ćeš joj baš ti otvoriti vrata u svet — a kad jednom izađe napolje, više nema načina da se vrati nazad.

Ako se to dogodi i vidiš da su neki ljudi počeli da je čitaju, zamoli ih, molim te, da više pažnje posvete događajima nego stilu i da budu strpljivi ako im poneka manje otmena rečenica zapara uši; na kraju krajeva, Carstvo Božje ne počiva na veštini lepog govora, nego na veri. Neka se sete i toga da spasenje sveta nisu objavili veliki besednici, nego ribari — mada je Bog, da je smatrao da bi to ičemu poslužilo, sasvim lako mogao to da učini i preko besednika.

Istina je da sam, kada sam odlučio da prionem na posao jer sam smatrao da bi bilo neoprostivo prepustiti zaboravu vrline tako izuzetnog čoveka, obećao sebi da se neću stideti ako mi se potkrade koja

gramatička greška. Nikada nisam bio veliki znalac književne veštine, a i ono malo što sam nekada učio već sam, posle toliko godina bez vežbe, zaboravio.

Ipak, da bi me poštedeo neprijatnosti da se pravdam, ako poželiš da knjigu objaviš, izbriši moje ime. Dovoljno je da sastružeš potpis s prvog lista pa da stranica zanemi — ili, još bolje, i to je jedino važno: da knjiga govori samo o priči koju kazuje, a da prećuti ime onoga ko ju je napisao.

Kontekst pripovedača: Lažna skromnost velikog advokata i „strugane" knjige

Ne dajmo se prevariti književnom skromnošću Sulpicija Severa! Kada se izvinjava zbog „nedoteranog pisanja" i mogućih „gramatičkih grešaka" (*soloecismi*), on pribegava klasičnoj tehnici rimskog besedništva zvanoj *captatio benevolentiae* — veštini da se naklonost čitaoca pridobije glumljenom poniznošću. U stvarnosti, Sulpicije je bio jedan od najobrazovanijih pravnika i pisaca rimske Galije, toliko da su ga renesansni humanisti zbog lepote njegovog latinskog prozvali „hrišćanskim Salustijem".

Iza ovih reči stajala je, ipak, jedna sasvim stvarna rasprava: krajem IV veka rimska elita, školovana u klasičnim školama, popreko je gledala na biblijske tekstove zato što su bili pisani jednostavnim i neposrednim latinskim, veoma dalekim od Ciceronove prefinjene proze. Podsećajući da Jevanđelje „nisu objavili veliki besednici, nego ribari", Sulpicije brani stav da istorijska i duhovna istina vredi mnogo više od književnog sjaja.

Obrati pažnju i na praktičnu pojedinost na kraju pisma: *„dovoljno je da sastružeš potpis s prvog lista"* (*titulum fronti erade*). U poznoj antici još nije bilo štampe; objaviti knjigu značilo je poslati rukopis na pergamentu nekom prijatelju s dobrim vezama — ovde Dezideriju, još jednom hrišćanskom aristokrati iz Akvitanije — da bi prepisivači iz njegove kuće načinili nove prepise. Pošto je pergament (obrađena životinjska koža) bio skup i veoma izdržljiv, ime autora brisalo se doslovno tako što bi se sasušeno mastilo sastrugalo sečivom ili plovućcem. Naravno, Deziderije nije sastrugao nikakvo ime: knjigu je raširio na sve strane, i delo je postalo prvi veliki bestseler zapadne hrišćanske književnosti!

POGLAVLJE I

Zašto svet život vredi više od Hektorove ili Sokratove slave

Mnogi su ljudi, opsednuti svetovnim naukama i željom za ugledom, uverili sebe da će ovekovečiti sopstveno ime ako napišu životopis slavnih ličnosti. Istina je da im taj trud nije doneo večnost, ali im je ipak doneo ponešto od onoga što su tražili: s jedne strane, ostavljali su svoje ime u sećanju sveta, ma koliko to malo vredelo; s druge, pripovedajući o životu znamenitih ljudi, budili su u čitaocima veliku želju da slede te primere. Samo što ništa od toga nije pomagalo da se dosegne istinski blažen i večan život.

Jer šta im je, na kraju, vredela slava njihovih knjiga, osuđena da nestane zajedno s ovim svetom? I kakvu su korist potonji naraštaji imali od čitanja o Hektorovim bojevima ili o Sokratovim filozofskim raspravama? Želeti da ih oponašamo već je ludost; ne suprotstaviti se odlučno tim idejama čisto je bezumlje. Pošto su ljudski život merili samo onim što se čini ovde na zemlji, nadu su položili u bajke, a dušu predali grobu. Verovali su da je dovoljno preživeti u ljudskom sećanju, a pravi cilj čoveka trebalo bi da bude potraga za večnim životom, a ne za večnom slavom — što se ne stiče ni pisanjem, ni ratovanjem, ni filozofiranjem, nego životom u čestitosti, dobroti i vernosti Bogu.

Ta zabluda, prenošena knjigama s kolena na koleno, bila je toliko snažna da je silan svet navela da oponaša čas tu praznu filozofiju, čas taj lažni ideal ratničke hrabrosti. Upravo zato mislim da zaista vredi napisati životopis jednog istinski svetog čoveka, koji bi ubuduće mogao da posluži drugima kao nadahnuće. Ko zna neće li se mnogi, čitajući ga, osetiti pozvanim na istinsku mudrost, na služenje Bogu i na čestit život. A čineći to, mislim i na sopstveno dobro: ne nadam se da ću se proslaviti među ljudima, nego da ću od Boga primiti trajnu nagradu. Jer, iako ni

sam nisam umeo da živim tako da drugima budem primer, učinio sam bar ono što je bilo u mojoj moći da svet upozna nekoga ko zaista zaslužuje da ga oponašaju.

Počeću, dakle, da pripovedam život svetog Martina i pokazaću kakav je bio kako pre nego što je postao episkop, tako i pošto je preuzeo eparhiju. Naravno, nisam uspeo da otkrijem sve što je učinio: događaji kojima je samo on prisustvovao i dalje su tajna, jer Martin nikada nije tražio pohvale i, da se samo on pitao, najradije bi sakrio sva svoja dobra dela. Uostalom, i od onoga što je doprlo do mojih ušiju mnogo sam toga izostavio, jer sam smatrao da je dovoljno odabrati najupečatljivije trenutke — već i zato da čitaoca ne zamorim prevelikim brojem zgoda. Molim čitaoce samo da veruju onome što je ovde zapisano i da budu sigurni da ništa nisam stavio na papir a da to prethodno nisam dobro proverio. Da sam imao sumnji, radije bih ćutao nego pričao neistine.

> **Kontekst pripovedača: Hektor, Sokrat i izum novog modela junaka**
>
> U ovom uvodnom poglavlju Sulpicije Sever obraća se neposredno obrazovanoj publici Rimskog carstva. U rimskoj školi IV veka celokupno obrazovanje vrtelo se oko dva velika uzora: Homerove ratničke epopeje — koju oličava **Hektor**, trojanski junak *Ilijade* — i grčke filozofske tradicije — koju oličava **Sokrat**.
>
> Suprotstavljajući im Martina, Sulpicije pokreće malu kulturnu revoluciju: predlaže da se ratni junak i antički filozof zamene novim ljudskim uzorom — čovekom vere koji stupa u *coelestis militia*, „nebesku vojnu službu". Zapazi i obavezu koju preuzima na kraju poglavlja: kao nekadašnji advokat, navikao da na sudu dokazuje činjenice, Sulpicije jemči da je uneo samo kazivanja prikupljena od pouzdanih neposrednih svedoka ili ona koja je čuo iz usta samog Martina.

POGLAVLJE II

Od Panonije do Italije: Dečak koji je bežao u crkvu i koga su u lancima odveli u vojsku

Martin se rodio u Sabariji, gradu u provinciji Panoniji, ali je odrastao u Italiji, u Ticinumu. Porodica je, za tadašnja merila, imala dobar društveni položaj, ali su mu roditelji bili pagani. Otac je vojnički život započeo kao običan vojnik, a zatim se uzdigao do čina vojnog tribuna.

U mladosti je i sam Martin krenuo vojničkim putem: služio je u konjici carske garde za vlade cara Konstancija, a potom pod zapovedništvom cezara Julijana. To, međutim, nije bio njegov izbor: taj izuzetni dečak je od malih nogu mislio samo na to kako da služi Bogu. Imao je svega deset godina kada je, protiv volje roditelja, pobegao u crkvu i zamolio da ga prime za katihumena. Ubrzo zatim, već sav okrenut Božjim stvarima na način zadivljujući za njegove godine, u dvanaestoj je sanjao o tome da ode u pustinju i živi kao pustinjak — i učinio bi to da nije bio još tako mlad i nejak. Pa ipak, s mislima stalno u manastirima ili u crkvi, već je kao dete nosio u srcu ono što će kasnije s toliko predanosti ostvariti.

U međuvremenu su carevi objavili ukaz koji je sinove nekadašnjih vojnika obavezivao da stupe u vojsku. Martina je prijavio i vlastima predao rođeni otac — koji nije mogao da podnese sinovljevu sklonost veri. Tako se Martin, sa svega petnaest godina, našao uhapšen, okovan i primoran da položi vojničku zakletvu. Sa sobom je poveo samo jednog roba kao pratioca, ali je uobičajene uloge potpuno preokrenuo: gospodar je služio slugu. Najčešće je sam Martin njemu izuvao čizme i čistio ih, a za jelo su obojica sedali za isti sto, pri čemu je gotovo uvek Martin posluživao obed.

U Ticinumu (Pavija), mladi vojnik Martin, kome je tek petnaest godina, preokreće rimsku hijerarhiju i kleči u šatoru da bi sopstvenom slugi izuo i očistio vojničke čizme.

U vojsci je proveo skoro tri godine pre nego što je kršten, ali se uvek držao podalje od poroka kojima vojnici obično podležu. Prema saborcima se ophodio s neizmernom dobrotom i nesvakidašnjom darežljivošću, a strpljenje i poniznost bili su mu takvi da se činilo da prevazilaze ljudske snage. Što se tiče jednostavnosti kojom je živeo, nju nije potrebno ni hvaliti: vodio je tako strog život da je već tada više ličio na monaha nego na vojnika. Takvim držanjem je toliko osvojio drugove iz kasarne da su svi prema njemu osećali ogromno poštovanje i naklonost.

Iako još nije bio primio krštenje, po delima koja je činio već je živeo kao pravi hrišćanin: pomagao je onima u nevolji, priticao u pomoć

najnesrećnijima, hranio gladne i odevao one koji nisu imali šta da obuku. Od vojničke plate nije za sebe zadržavao ništa osim onoga što mu je bilo neophodno za hranu iz dana u dan; već tada je ozbiljno shvatao reči Jevanđelja i nije brinuo za sutrašnji dan.

> **🎙️ Kontekst pripovedača: Elitne trupe, prisilna regrutacija i oficir koji je robu čistio čizme**
>
> Ovde ima nekoliko fascinantnih istorijskih pojedinosti o IV veku:
>
> 1. **Geografija: Sabarija** (*Sabaria*), u kojoj se Martin rodio (316. godine prema tradicionalnoj hronologiji, ili oko 336. prema novijim istraživanjima), odgovara današnjem gradu Sombathelju u Mađarskoj, koji je pripadao rimskoj provinciji Panoniji. A **Ticinum** (*Ticinum*), gde je odrastao, danas je **Pavija**, na severu Italije, u ono vreme važan vojni grad.
>
> 2. **Otac tribun i prijava iz sopstvene kuće:** Martinov otac se u rimskoj vojsci uzdigao sopstvenim snagama: počeo je kao prost vojnik (*miles*) i dogurao do **vojnog tribuna** (*tribunus militum*), višeg oficira viteškog staleža, s dobrim primanjima. U poznom Rimskom carstvu, pošto je za odbranu granica stalno nedostajalo ljudi, država je donela zakone o naslednoj obavezi, koji su sinove veterana primoravali da krenu vojničkim putem. Za starog paganskog oficira, odanog bogovima rata, bilo je neprihvatljiva sramota da njegov petnaestogodišnji sin želi da postane hrišćanski monah — i zato ga je rođeni otac predao regruterima da ga odvedu u okovima!
>
> 3. **Dvorska garda (*scholares alae*):** Martin nije dospeo u običnu pešadijsku jedinicu, nego u *Scholae Palatinae*, elitnu konjicu koja je bila neposredna pratnja cara (**Konstancija II**, Konstantinovog sina) i cezara (**Julijana**). Bile su to ugledne trupe, dobro plaćene i s pravom na ličnog slugu.
>
> 4. **Šta je bio „katihumen"?** U IV veku bebe su se retko krštavale. Ko je želeo da postane hrišćanin, najpre je stupao u *katihumenat* — višegodišnji period duhovne pripreme i moralne provere.
>
> 5. **Zamena uloga s robom:** U rimskom društvu, izuvati teške vojničke čizme (*caligae* ili *calciamenta*) i strugati blato s njih bio je najniži ropski posao. Videti mladog oficira carske garde kako sopstvenom slugi čisti čizme i

> poslužuje ga za stolom bilo je nešto potpuno nezamislivo za ondašnji način mišljenja.

POGLAVLJE III

Ogrtač presečen napola pred kapijama Amjena i viđenje Hrista

Jednom prilikom, u vreme kada uza se više nije imao ništa osim oružja i običnog vojničkog ogrtača, usred zime mnogo oštrije nego obično — uz tako ljutu studen da su se mnogi ljudi smrzavali na ulicama — Martin je na kapiji grada Amjena sreo jednog siromaha, sasvim golog. Prosjak je molio prolaznike da se smiluju na njega, ali su svi produžavali dalje ne obazirući se. Taj mladić pun vere odmah je shvatio da ga je Bog, kad već niko drugi ne pritiče u pomoć tom jadniku, ostavio upravo njemu na brigu.

Ali šta je mogao da učini? Nije više imao ništa osim vojničkog ogrtača koji je nosio na sebi, jer je sve ostalo već razdelio drugim nevoljnicima. Tada je izvukao mač koji je nosio o pojasu, presekao ogrtač tačno napola, jednu polovinu dao siromahu, a preostali komad ponovo prebacio preko ramena. Neki od onih koji su tu scenu posmatrali udarili su u smeh, jer im je vojnik s prepolovljenim plaštom izgledao smešno; mnogi drugi, međutim, savesniji, duboko su se postideli što sami nisu učinili ništa slično, iako su imali i previše sredstava da onog čoveka odenu a da sami ne ozebu.

Pred kapijama Amjena, jedne ledene zime, Martin mačem seče napola svoj belo-skerletni ogrtač Dvorske garde da bi ogrnuo golog siromaha u snegu.

Naredne noći, pošto je zaspao, Martin je u snu video Hrista odevenog upravo u onu polovinu ogrtača koju je dao prosjaku. Osetio je da od njega traže da dobro pogleda Gospoda i da prepozna odeću koju je poklonio. Odmah zatim čuo je kako Isus sasvim jasnim glasom govori mnoštvu anđela oko sebe: „Martin, koji je još samo katihumen, odenuo me je ovim ogrtačem!“

Veran rečima koje je sam izrekao u Jevanđelju — *„Kad god ste to učinili jednom od ove moje najmanje braće, meni ste učinili“* — Gospod je tako pokazao da je u liku onog siromaha bio ogrnut On sam; a da bi potvrdio vrednost tog čina, hteo je da se pojavi odeven baš u onaj komad tkanine koji je prosjak dobio. Uprkos tom viđenju, Martin se nije uzoholio. Naprotiv: prepoznavši u svemu tome Božju dobrotu, čim je napunio

osamnaest godina, pohitao je da se krsti. Ipak, vojsku nije napustio odmah, jer je popustio pred upornim molbama svog tribuna, s kojim je bio veliki prijatelj i delio šator; taj zapovednik mu je, naime, obećavao da će, čim mu istekne rok vojne službe, i sam napustiti svetovni život. Držeći se tog obećanja, Martin je posle krštenja ostao u vojsci još skoro dve godine, mada je vojnik bio još samo po imenu.

Kontekst pripovedača: Vojnički ogrtač, poreklo reči „kapela“ i „leto svetog Martina“

Upravo smo pročitali najčuveniju epizodu iz života svetog Martina, koja se odigrala pred kapijama grada *Samarobriva Ambianorum* — današnjeg **Amjena**, na severu Francuske — tokom jedne ledene zime tridesetih ili pedesetih godina IV veka. Tri zanimljivosti daju ovoj sceni još više života:

1. **Zašto je Martin presekao ogrtač napola umesto da ga da celog?** U rimskoj carskoj gardi beli ili skerletni vojnički plašt (*chlamys*, zimi često postavljen ovčjim krznom) bio je deo propisane uniforme: polovina je pripadala rimskoj državi, a drugu polovinu plaćao je sam vojnik. Kad bi se vojnik pojavio na smotri sasvim bez ogrtača, bio bi kažnjen zbog gubitka opreme! Presekavši ga mačem napola, Martin je dao sve što je bilo njegovo, a zadržao obavezni deo — i ostao tako smešnog izgleda (*truncatus habitu*) da je zasmejao prolaznike.

2. **Kako su od Martinove polovine ogrtača nastale reči „kapela“ i „kapelan“:** Vekovima kasnije, ta polovina plašta svetog Martina (koju su na poznom latinskom zvali *cappa*, „ogrtačić“) postala je najdragocenija relikvija franačkih kraljeva, koji su je nosili čak i u bitke. Malo svetilište u kome su čuvali *cappa* svetog Martina počelo je da se zove *capella* („mesto ogrtačića“), a sveštenici zaduženi da o njoj brinu bili su *capellani*. Upravo odatle potiču reči **kapela** i **kapelan**!

3. **A „leto svetog Martina“?** Kao što vidiš u izvornom tekstu Sulpicija Severa, u IV veku još nije postojala legenda da je sunce u tom trenutku probilo oblake. To narodno predanje nastalo je vekovima kasnije, kada se praznik sahrane svetog Martina (**11. novembar**) poklopio s vremenskom pojavom uobičajenom za sredinu novembra — nekoliko uzastopnih dana toplog sunca

> i vedrog neba pred zimu — zauvek spojivši ljudsku toplinu gesta s ogrtačem i jesenje sunce.

POGLAVLJE IV

Licem u lice s Julijanom u Vormsu: „Ja sam Hristov vojnik, ne mogu da se borim“

U međuvremenu su varvarski narodi upali u Galiju. Cezar Julijan je tada okupio vojsku blizu grada Vangiona i počeo da deli vojnicima vanrednu novčanu nagradu. Kao što je bio običaj, vojnike su prozivali jednog po jednog, po imenu, sve dok red nije došao na Martina.

Shvativši da je to pravi trenutak da zatraži otpust iz vojske — tim pre što je smatrao nečasnim da primi novac znajući da neće ući u borbu — Martin se obratio pravo Julijanu: „Do danas sam služio tebi; dopusti mi da sada služim Bogu. Tvoju nagradu neka uzme onaj ko ide u bitku; ja sam Hristov vojnik, ne mogu da se borim.“

U Vormsu (356. n. e.), pred vojničkom tribinom i kovčezima sa zlatom cezara Julijana, Martin odbija ratnu nagradu: „Do danas sam služio tebi; dopusti mi da sada služim Bogu. Ja sam Hristov vojnik, ne mogu da se borim.“

Čuvši to, tiranin je pobesneo i sasuo mu u lice da vojsku ne želi da napusti zbog vere, nego iz straha od bitke zakazane za sutradan. Martin se nije dao zastrašiti — pred tim pretnjama postao je čak još odlučniji — pa mu je odgovorio: „Ako misliš da je ovo kukavičluk, a ne vera, sutra ću nenaoružan stati u prvi red, ispred naših trupa; i u ime Gospoda Isusa, bez štita i šlema, zaštićen jedino znakom krsta, bez straha ću proći kroz neprijateljske redove.“

Julijan je naredio da ga odmah zatvore, kako bi ga sutradan primorao da održi reč, pred varvarima i bez oružja. Ali već ujutru neprijatelji su poslali izaslanike da mole za mir, predajući se bezuslovno i ostavljajući sve što su imali.

Ko, posle ovoga, može da posumnja da se ta pobeda duguje Martinu, koga je Bog tako poštedeo da nenaoružan bude bačen na prvu liniju? Naravno, Gospod je u svojoj dobroti sasvim lako mogao da sačuva svog vojnika živog i zdravog usred neprijateljskih mačeva i kopalja; ali je hteo da spreči i samu bitku, kako ni Martinove oči ne bi morale da gledaju smrt drugih ljudi. Jer kakvu bi drugu pobedu Hristos i dao svom vojniku ako ne ovu: da neprijatelj bude savladan bez ijedne kapi prolivene krvi i da niko ne pogine?

Kontekst pripovedača: Nagrada u zlatu, Julijan Otpadnik i jedan od prvih prigovarača savesti

Nalazimo se u godini **356. n. e.**, u mestu *Borbetomagus*, gradu naroda Vangiona — današnjem **Vormsu**, na obali Rajne, u Nemačkoj. Germanska plemena (Alemani i Franci) prešla su Rajnu i opljačkala više galskih gradova.

Na čelu rimskih trupa je **cezar Julijan**, Konstantinov sinovac, koji će nekoliko godina kasnije postati car i u istoriji ostati upamćen kao **Julijan Otpadnik** (361–363), jer je pokušao da u Rimskom carstvu obnovi paganstvo i da hrišćanima oduzme povlastice — zbog čega ga Sulpicije oštro naziva „tiraninom" (*tyrannus*).

Da bismo odmerili Martinovu hrabrost, valja razumeti šta je bila ta vojnička nagrada (*donativum*): pored redovne plate (*stipendium*), zapovednik bi uoči važnog pohoda svakom vojniku lično uručio izdašnu svotu u zlatnicima. Prihvatiti *donativum* značilo je obnoviti časnu obavezu da će se u predstojećoj bici boriti do smrti. Da je Martin primio zlato, a potom odbio da se lati mača, bio bi pogubljen zbog dezerterstva i krađe; odbivši novac javno, pred celom postrojenom vojskom, otvoreno je izazvao Julijanov autoritet i postao junak jednog od najčuvenijih slučajeva prigovora savesti u antici.

POGLAVLJE V

Sveti Hilarije iz Poatjea, služba egzorciste i razbojnička zaseda u Alpima

Čim je napustio vojnički život, Martin je otišao svetom Hilariju, episkopu Poatjea, čoveku čijoj su se veri i poznavanju Božjih stvari u to vreme svi divili, i ostao je neko vreme kod njega. Hilarije je želeo da ga zadrži uza se i da ga, rukopoloživši ga za đakona, uključi u klir svoje eparhije. Ali Martin je iznova i iznova odbijao, tvrdeći da nije dostojan tako visoke službe. Hilarije, čovek izuzetne pronicljivosti, shvatio je da postoji samo jedan način da ga privoli: da mu poveri dužnost toliko skromnu da će izgledati gotovo kao poniženje. Predložio mu je, dakle, da bude egzorcista; i toga puta Martin je pristao, da ne bi izgledalo kako tu službu prezire zato što je suviše niska.

Nešto kasnije, u snu mu je data opomena da treba da poseti svoj zavičaj i roditelje, koji su i dalje bili privrženi paganstvu, kako bi pokušao da im pomogne u veri. Krenuo je s dozvolom svetog Hilarija, koji ga je pustio tek pošto je, uz molbe i suze, iznudio od njega obećanje da će se vratiti. Priča se da je Martin pošao na put teška srca i da je upozorio sabraću da ga čekaju mnoge nevolje — što je putovanje ubrzo i potvrdilo.

Za početak, dok je pri prelasku Alpa išao nekim zabačenim prečicama, upao je u razbojničku zasedu. Jedan od njih je čak podigao sekiru da mu rascepi glavu, ali mu je drugi razbojnik u poslednjem trenutku zaustavio ruku. Ipak su mu vezali ruke na leđima, oteli mu ono što je nosio i ostavili ga jednom iz družine da ga čuva. Ovaj ga je odveo u zabačen kutak i stao da ga ispituje ko je. Martin je odgovorio da je hrišćanin. Razbojnik ga je upitao da li se boji. Martin ga je sasvim mirno uverio da se nikada u životu nije osećao sigurnije, jer zna da Božja zaštita ne izostaje, pogotovo u časovima najveće nevolje; i dodao je da pre žali

njega, koji se, ogrezao u zločinačkom životu, udaljava od Hristovog milosrđa.

U alpskim klancima, ruku vezanih na leđima, Martin spokojno govori o Jevanđelju razbojniku koji ga čuva sa sekirom u ruci i na kraju ga obraća u veru.

Tu, na licu mesta, stao je da mu tumači Jevanđelje i da mu govori o reči Božjoj. Nema potrebe dužiti priču: razbojnik je poverovao u ono što je čuo, otpratio Martina sve dok ga nije ponovo bezbedno izveo na glavni put i na rastanku ga zamolio da se moli za njega. Kasnije se saznalo da je taj čovek potpuno promenio život i posvetio se pobožnom životu — štaviše, kaže se da je cela ova zgoda do nas doprla upravo iz njegovih usta.

🎙️ Kontekst pripovedača: Mudrost svetog Hilarija i zašto je „egzorcista“ bila skromna služba

Sveti Hilarije iz Poatjea (oko 315–367) bio je najveći intelektualni autoritet Crkve u Galiji — izvanredan teolog i pravi Martinov duhovni učitelj.

U ovom poglavlju ima jedna pojedinost koja obično začudi one koji danas gledaju horor filmove: zašto je Martin odbio da bude **đakon** jer se smatrao nedostojnim, a pristao da bude **egzorcista** zato što je to bila skromna dužnost? U Crkvi IV veka **đakoni** su bili episkopova desna ruka: vodili su račune eparhije, organizovali pomoć siromašnima i imali ogromnu društvenu težinu. **Egzorcista** je, naprotiv, pripadao takozvanim „nižim činovima“: bio je to neupadljiv i podređen posao — pratiti katihumene, starati se o crkvi i pomagati rastrojenim ljudima, ili onima koje su smatrali opsednutima, koji su živeli na rubu zajednice. Hilarije je primenio briljantnu psihologiju: shvatio je da bi Martin od ugledne službe pobegao, ali da nikada ne bi odbio najnižu stepenicu u crkvi, da ne bi ispao ohol!

POGLAVLJE VI

Susret s đavolom na drumu, javno šibanje i otrov na ostrvu Galinarija

Dok je nastavljao put, pošto je prošao Milano, na drumu mu se u ljudskom obličju ukazao đavo i upitao ga kuda ide. Kada mu je Martin odgovorio da ide onamo kuda ga Gospod zove, đavo ga je upozorio: „Kud god pošao i čega god se latio, đavo će ti uvek stajati na putu!“ Martin mu je smesta odgovorio stihom iz Psalma: *„Gospod je na mojoj strani; ne bojim se onoga što mi ljudi mogu učiniti.“* I u tom istom trenutku neprijatelj je nestao pred njim.

Kada je najzad stigao u zavičaj, uspeo je da ostvari deo onoga što je toliko želeo: naveo je majku da napusti paganstvo i primi veru, iako je otac tvrdoglavo odbijao da promeni život. Usput je, međutim, Martinov primer mnoge druge ljude naveo da se obrate.

U to vreme arijanska jeres se bila raširila po celom Carstvu, a naročito je vladala u oblasti Ilirika. Gotovo sasvim sam, Martin se s ogromnom hrabrošću suprotstavio tamošnjim episkopima koji su branili to učenje. Tu otvorenost skupo je platio: ljuto su ga progonili, javno na trgu išibali prućem i na kraju proterali iz grada. Tada se vratio u Italiju, ali je, saznavši da i u Galiji Crkva prolazi kroz velike teškoće jer su jeretici uspeli da svetog Hilarija pošalju u izgnanstvo, odlučio da u Milanu osnuje mali manastir. Ni tu nije imao mira: Auksencije, glavni vođa arijanaca u gradu, pokrenuo je protiv njega žestok progon i, pošto ga je izložio svakojakim uvredama i zlostavljanju, izbacio ga je iz Milana.

Procenivši da je najpametnije sačekati da oluja prođe, Martin se povukao na ostrvce zvano Galinarija, u društvu jednog sveštenika velike vrline. Tu je neko vreme živeo hraneći se samo korenjem i divljim travama. Jednog dana je, i ne primetivši, pojeo kukurek, veoma otrovnu

biljku. Kada je osetio kako mu se otrov širi telom i shvatio da je na pragu smrti, stao je da se moli iz sve snage: opasnost je minula, a bolovi su sasvim nestali. Ubrzo zatim saznao je da je car, pokajavši se zbog ranije odluke, dozvolio svetom Hilariju da se vrati iz izgnanstva; Martin je odmah krenuo put Rima u nadi da će ga sustići na povratku.

> **Kontekst pripovedača: Arijanska kriza i Martinovo pusto ostrvo**
>
> Da bismo razumeli zašto je Martin **javno išiban na trgu** na Balkanu (u provinciji *Ilirik*, koja je obuhvatala Panoniju i deo današnje Hrvatske i Srbije) i proteran iz **Milana**, moramo pogledati najveći verski spor IV veka: **arijanstvo**.
>
> Arije, sveštenik iz Aleksandrije, učio je da Isus Hristos nije večni Bog jednak Ocu, nego prvo i najsavršenije stvorenje koje je Bog stvorio. Iako je Nikejski sabor (325) osudio tu zamisao, car **Konstancije II** stao je na stranu arijanskih episkopa: poslao je u izgnanstvo episkope verne Nikeji (poput svetog Hilarija iz Poatjea, prognanog 356. godine u današnju Tursku), a važne katedre, kao što je carska prestonica Milano, predao je arijanskim episkopima poput **Auksencija**.
>
> Pošto za njega nije bilo mesta u gradovima pod vlašću arijanaca, Martin je potražio utočište na **ostrvu Galinarija** (*Isola Gallinara*), malom stenovitom ostrvcu pred obalom Ligurije (blizu Albenge, na severu Italije). Tu je živeo kao pustinjak i jeo divlje korenje — sve do dana kada je neki koren pomešao s **kukurekom**, otrovnom biljkom koja može da izazove srčani zastoj.

POGLAVLJE VII

Manastir Ligiže i prvo čudo: Katihumen koji se vratio u život

Pošto je Hilarije već bio prošao kroz Rim kad je Martin tamo stigao, ovaj je krenuo njegovim tragom sve do Poatjea. Hilarije ga je dočekao s neizmernom radošću, a Martin je ubrzo zatim u okolini grada osnovao mali manastir. Nije prošlo mnogo, a pridružio mu se jedan mladi katihumen koji je želeo da nauči kako da živi pod vođstvom tog toliko poštovanog učitelja; ali je posle nekoliko dana mladić pao u postelju s veoma visokom groznicom.

Na nesreću, Martin je baš tada morao na put i odsustvovao je tri dana. Kada se vratio, zatekao ga je već mrtvog: bolest je bila tako silovita da je mladić preminuo a da nije stigao ni da bude kršten. Telo je ležalo nasred odaje, okruženo uplakanim monasima koji su pripremali sahranu, kada je Martin utrčao, obliven suzama.

Vođen dubokim unutrašnjim nadahnućem, zamolio je sve da izađu iz male kelije u kojoj je ležalo telo, zaključao vrata iznutra i legao preko beživotnog brata. Tako se usrdno molio neko vreme, sve dok u dnu duše nije osetio da Božja sila deluje. Tada se malo pridigao i ostao pogleda prikovanog za mladićevo lice, čekajući, pun pouzdanja, plod svoje molitve i Gospodnjeg milosrđa. Nije prošlo ni dva sata kad je video kako telo polako počinje da se pomera i kako kapci podrhtavaju i ponovo se otvaraju svetlosti. Ganut, Martin je stao da zahvaljuje Bogu tako glasno da su uzvici radosti ispunili celu keliju. Čuvši to, monasi koji su čekali napolju pred vratima odmah su utrčali unutra — i ostali bez reči kad su ugledali živog onoga koga su ostavili mrtvog!

U manastiru Ligiže — najstarijem u Evropi — posle dva sata usrdne Martinove molitve, mladi katihumen koji je umro nekršten otvara oči i vraća se u život pred zaprepašćenim monasima.

Vraćen u život, mladić je odmah zatim kršten i poživeo je još mnogo godina, postavši među nama prvi živi svedok Martinovih čuda. Sam je imao običaj da pripoveda šta mu se dogodilo pošto je izašao iz tela: bio je izveden pred vrhovnog Sudiju i, pošto još nije bio kršten, upravo je čuo tešku presudu koja ga je slala na mračno mesto, među bezimeno mnoštvo. U tom trenutku, međutim, dva anđela su obavestila Sudiju da je to upravo onaj mladić za koga se Martin moli. Po Sudijinoj naredbi, isti ti anđeli su ga vratili nazad, predali Martinu i povratili u život. Od tog dana Martinov glas raširio se na sve strane: onoga koga su svi već smatrali svetim čovekom počeli su da poštuju i zbog sile njegovih čuda i da ga porede sa samim apostolima.

🎙️ Kontekst pripovedača: Najstariji manastir u Evropi i jedno svedočanstvo o iskustvu bliske smrti iz IV veka

Mala zajednica koju je Martin oko **361.** godine osnovao blizu Poatjea jeste **Ligiže** — koji istoričari smatraju **najstarijim manastirom u zapadnoj Evropi**, osnovanim više od veka i po pre svetog Benedikta!

Obrati pažnju na dve zanimljive pojedinosti u ovoj epizodi:

1. **Gest starih proroka:** Kada Martin zatvara vrata sobe i leže preko preminulog mladića, on verno ponavlja gest proroka Ilije (1. Carevima 17, 21) i Jeliseja (2. Carevima 4, 34) iz Starog zaveta.

2. **Strah od smrti bez krštenja:** Zašto mladić pripoveda da su hteli da ga pošalju na „mračno mesto" (*obscuris locis*)? Za hrišćane IV veka, umreti još kao katihumen, pre krštenja, značilo je da duši ostaje uskraćen pun ulazak u svetlost — a ovaj opis je ujedno i jedno od najstarijih svedočanstava u zapadnoj književnosti o onome što bismo danas nazvali iskustvom bliske smrti.

POGLAVLJE VIII

Lupicinov mladi rob spasen od smrti

Nešto kasnije, prolazeći pored imanja Lupicina, veoma uglednog čoveka visokog društvenog položaja, Martin je izdaleka čuo krike i očajnički plač mnogobrojnog sveta. Zabrinut, prišao je kući da upita šta se dogodilo, i rekli su mu da se jedan mladi rob s imanja upravo obesio.

Čim je to saznao, Martin je ušao u sobicu u koju su položili telo, zamolio sve da izađu, opružio se preko mladića i neko vreme se molio. Ubrzo je boja počela da se vraća u mladićeve obraze, a oči, već ugasle, povratile su sjaj i zagledale se u Martinovo lice. Polako se naprežući da se pridigne, mladić je uhvatio Martina za desnicu, stao na noge i sopstvenim nogama, držeći se s njim za ruku, izašao sve do ulaznog dvorišta, pred očima celog onog sveta koji nije mogao da veruje šta gleda.

Kontekst pripovedača: Saosećanje s najslabijima na velikim rimskim imanjima

Lupicin je bio ono što su Rimljani zvali *vir honoratus* — veliki zemljoposednik iz redova senatorske aristokratije, vlasnik ogromnog poljoprivrednog dobra (*villa*) na kome su radile desetine ili stotine robova (*familia*, u rimskom smislu te reči).

Ono što ovo kratko poglavlje čini tako dirljivim jeste Martinova reakcija na samoubistvo jednog sirotog roba (*servulus*). Dok će u potonjim vekovima crkveni zakoni samoubistvo osuđivati s ogromnom strogošću, pa čak i zabranjivati hrišćansku sahranu, Martin ne drži nikakvu pridiku niti se boji da dotakne mladića koji je u očajanju digao ruku na sebe: ulazi u njegovu sobu, moli se nad njegovim telom i za ruku ga izvodi u dvorište, pred gospodara i sve kućne sluge.

POGLAVLJE IX

„Otmica“ za episkopa Tura i poniženje episkopa Defensora

Otprilike u to vreme narod Crkve u Turu poželeo je Martina za svog episkopa. Pošto su znali da ga neće biti nimalo lako izvući iz manastira, jedan žitelj Tura po imenu Ruricije smislio je lukavstvo: pretvarao se da mu je žena na samrti i, bacivši se na kolena pred Martinove noge, toliko ga je preklinjao da ga je nagovorio da pođe s njim. Duž puta je već, po dogovoru, čekalo nekoliko grupa građana, koji su ga na drumu opkolili i gotovo pod stražom odveli u Tur.

Tamo ga je čekalo zadivljujuće mnoštvo ljudi, pristiglih ne samo iz Tura nego i iz okolnih mesta, da glasaju o izboru novog episkopa. U narodu nije bilo dva mišljenja: svi su želeli isto i uglas govorili da niko ne zaslužuje episkopski čin više od Martina i da će biti srećna ona eparhija kojoj na čelu bude takav čovek. Postojala je, međutim, mala grupa protivnika — među njima i neki od episkopa pozvanih u grad na čin rukopoloženja — koja je po svaku cenu pokušavala da spreči taj izbor. Otvoreno su govorili da je Martin ličnost bez ikakvog ugleda, da nema izgled dostojan jednog episkopa, da ide loše odeven, u prljavoj odeći i raščupane kose. Ali narod, s mnogo više zdravog razuma od njih, nasmejao se tvrdoglavosti tih prelata koji su, pokušavajući da unize tako divnog čoveka, zapravo samo izricali pohvale na njegov račun. Na kraju im nije preostalo ništa drugo nego da ga posvete, primorani voljom naroda i Božjom promišlju.

Priča se da se među prisutnim episkopima Martinu najžešće protivio jedan koji se zvao upravo Defensor — i koji je tog istog dana javno ponižen nečim u čemu su svi videli proročki znak. Desilo se da čtec zadužen da na obredu čita Sveto pismo nije uspeo da se probije kroz gomilu i ostao je napolju. Dok su sveštenici kod oltara čekali, zbunjeni i

ne znajući šta da čine, jedan od prisutnih uzeo je knjigu Psalama, otvorio je nasumice i stao naglas da čita prvi stih na koji je naišao. A Psalam je glasio ovako: *„Iz usta dece i odojčadi izveo si savršenu hvalu protiv svojih protivnika, da poraziš neprijatelja i branitelja“* — a „branitelj“ se na latinskom kaže upravo *defensor*.

Čim su te reči odjeknule crkvom, sav narod je prolomio silan usklik, a protivnici su ostali sasvim razoružani i posramljeni. Niko nije sumnjao da je baš taj Psalam izašao po Božjoj volji, kako bi episkop Defensor tu, na licu mesta, čuo osudu svoje spletke: glasom prostog sveta potvrđivala se Božja hvala u Martinu, a protivniku je u isti mah spadala maska.

> **Kontekst pripovedača: Narodni izbori u crkvi, episkopi iz visokog društva i igra reči s „Defensorom“**
>
> Nalazimo se na dan **4. jula 371.** godine, kada je Martin posvećen za episkopa Tura (*Caesarodunum Turonum*). Ova epizoda savršeno oslikava tri veoma živa obeležja Crkve IV veka:
>
> 1. **Kako se birao episkop:** U antici episkope nije iz daljine postavljao Rim; birali su ih neposredno, na otvorenom zboru, hrišćani tog grada (*ad suffragia ferenda*), zajedno s mesnim sveštenicima i episkopima susednih eparhija. Kada neki monah koga je narod mnogo voleo nije hteo da prihvati tu službu, žitelji su ponekad pribegavali „prijateljskoj otmici“ — baš kao što je učinio Ruricije!
>
> 2. **Sukob između otmenih episkopa i raščupanog monaha:** Zašto su se ostali episkopi mrštili na Martinovu iznošenu odeću i dugu, neurednu kosu? Zato što je u drugoj polovini IV veka položaj episkopa jednog rimskog grada već bio mesto velikog društvenog ugleda, koje su zauzimali pre svega nekadašnji senatori, visoki činovnici i veliki posednici, navikli na besprekorne tunike i aristokratske manire. Pojava siromašnog pustinjaka, neobrijane brade i neošišane kose, vređala je sva pravila lepog ponašanja tog kruga.
>
> 3. **Eksplozivna podudarnost Psalma 8, 3:** Zašto se cela crkva prolomila na to čitanje? U današnjim prevodima Biblije taj stih obično glasi *„da ućutkaš neprijatelja i osvetnika“*. Samo što je u prevodu *Vetus Latina* — starom

latinskom prevodu koji se u Martinovo vreme koristio u Galiji — reč upotrebljena za „osvetnika“ bila doslovno **defensorem** (*„ut destruas inimicum et defensorem“*)! Pošto se vođa Martinovih protivnika zvao **Defensor**, nasumice pročitane reči *„da poraziš neprijatelja i Defensora“* svima su zazvučale kao neposredan Božji odgovor, s imenom i prezimenom!

POGLAVLJE X

Episkop koji je živeo u drvenoj kolibi: Osnivanje Marmutjea

Nemam reči da opišem veličinu duše koju je Martin pokazao pošto je postao episkop. Ostao je sasvim isti čovek kakav je oduvek bio: ista poniznost srca, ista sirotinja u odevanju. Pun prirodnog autoriteta i blagodati, u potpunosti je ispunjavao episkopske dužnosti, a da se nikada nije odrekao jednostavnog i strogog monaškog života.

U prvo vreme još je stanovao u sobici prislonjenoj uz gradsku crkvu. Ali pošto nije mogao da izdrži neprestanu vrevu ljudi koji su mu kucali na vrata, odlučio je da osnuje manastir na oko tri kilometra od Tura. Mesto je bilo tako mirno i skrovito da je ličilo na pravu pustinju: s jedne strane uzdizao se strmi zid stenovite litice; s druge je reka Loara blagom okukom grlila malu ravan. Dotle je vodio samo jedan put, a i on je bio veoma uzan.

Opatija Marmutje, u okolini Tura: između krečnjačke strmine izdubljene u pećine i okuke reke Loare, najmlađi učenici predano prepisuju rukopise.

Martin je sebi sagradio prostu kolibu od drveta i prepletenog granja, a tako je učinilo i nekoliko monaha; većina je, međutim, svoje sklonište izdubila pravo u mekoj steni padine. Tu je živelo osamdeset učenika, i svi su se trudili da slede primer svog učitelja. Niko nije bio vlasnik ničega; sve je pripadalo svima, a bilo je zabranjeno kupovati ili prodavati bilo šta, nasuprot onome što su već činili mnogi drugi monasi.

Tu se niko nije bavio zanatima, uz jedan jedini izuzetak: prepisivanje knjiga — posao poveren najmlađima, kako bi stariji mogli sasvim da se posvete molitvi. Gotovo niko nije izlazio iz svoje kelije, osim u čas zajedničke molitve. Svi su imali jedan jedini zajednički obed, na kraju dana, po završetku posta, i niko nije pio vino osim ako je bio bolestan pa mu je trebalo kao lek. Gotovo svi su nosili grube tunike od kamilje dlake; nošenje mekih tkanina smatralo se tamo teškim prestupom — što je još upečatljivije kad se pomisli da su mnogi od tih monaha poticali iz plemićkih porodica, da su odrasli u udobnosti i da su svojom slobodnom

voljom izabrali taj tvrdi i skromni život. Kasnije smo videli kako nekolicina njih postaje episkopi; jer koji to grad ili koja eparhija nije sanjala da na svom čelu ima sveštenika odgojenog u Martinovom manastiru?

> **Kontekst pripovedača: Pećine na Loari i kolevka srednjovekovnih prepisivača**
>
> Utočište koje je Martin podigao na dve rimske milje (oko 3 kilometra) od Tura, stešnjeno između krečnjačke padine i reke Loare (*Liger*), postaće čuvena opatija **Marmutje** (*Maius Monasterium*). Stena na toj obali Loare jeste *tuffeau*, beli krečnjak koji se lako dubi i u kome se i danas mogu posetiti pećine što su ih iskopali Martinovi monasi!
>
> U ovom poglavlju su dve pojedinosti koje su imale ogroman uticaj na evropsku istoriju:
>
> 1. **Isključiva posvećenost prepisivanju knjiga (*scriptores*):** Dok su monasi u egipatskim pustinjama pleli korpe ili užad da bi zaradili hleb, Martin je u Marmutjeu uveo pravilo novo za Zapad: jedini ručni rad u manastiru bilo je **prepisivanje knjiga rukom**. Poverivši najmlađim monasima prepisivanje rukopisa, Martin je posejao seme budućih srednjovekovnih *scriptoria*, koji će u vreme pada Rimskog carstva spasti veliki deo antičke i hrišćanske kulture.
>
> 2. **Rasadnik novih episkopa:** Privlačeći mladiće iz rimske aristokratije (*nobiles*) životu u oskudici, posvećenom proučavanju Svetog pisma, Marmutje se pretvorio u pravu duhovnu školu iz koje su izašli mnogi episkopi koji su obnovili Crkvu u Galiji.

POGLAVLJE XI

Raskrinkani lažni mučenik: Duh zločinca kraj oltara

Pređimo sada na druga divljenja dostojna dela koja je Martin učinio kao episkop. Nedaleko od grada, sasvim blizu manastira, nalazio se grob na koji je narod navikao da dolazi na molitvu, uveren da su tu sahranjeni hrišćanski mučenici — toliko da su raniji episkopi tu čak dali da se podigne i oltar.

Martin, međutim, nije bio čovek koji olako veruje u nedorečene priče. Počeo je da se raspituje kod najstarijih sveštenika i klirika u eparhiji ko je zapravo bio taj mučenik i kada je postradao, priznajući da mu je veoma teško da prihvati kult o kome stari nisu ostavili nijedan pouzdan zapis. Neko vreme je čak izbegavao da tamo kroči: pošto nije bio siguran, nije hteo da uvredi ljude koji su verovali u dobroj veri, ali je isto tako odbijao da svojim prisustvom zvanično pokrije pobožnost koja je mogla biti puko sujeverje. Sve dok jednog dana nije odlučio da ode na to mesto, u pratnji svega nekoliko monaha.

Stao je pred grob i pomolio se Bogu, moleći Ga da mu pokaže ko je tu sahranjen i kakav je život vodio. Tek što je okrenuo glavu nalevo, ugledao je kako tu stoji mračna prilika divljeg izgleda. Martin joj je zapovedio da kaže kako se zove i šta je činila za života. Duh je rekao svoje ime i sve priznao: bio je drumski razbojnik, pogubljen zbog zločina koje je počinio, a poštuju ga samo zbog zablude neobaveštenog naroda; s mučenicima nema baš ništa zajedničko, jer dok su oni u Božjoj slavi, on tu izdržava svoju kaznu. Najupečatljivije je to što su monasi u Martinovoj pratnji savršeno jasno čuli glas koji odgovara, iako nisu videli nikoga.

Martin im je tada ispričao šta je upravo video i naredio da se oltar odmah ukloni s tog mesta, oslobodivši narod zablude u kojoj ga je držala ta lažna pobožnost.

> **Kontekst pripovedača: Martinov kritički duh i groznica za relikvijama u IV veku**
>
> Krajem IV veka poštovanje mučenika naglo je poraslo u celom Rimskom carstvu: svako mesto želelo je da ima grob nekog junaka iz vremena starih progona, i bilo je dovoljno da se pored puta pojavi neki stari grob pa da narod odmah počne da mu hodočasti.
>
> Martinov stav je za ono doba zapanjujuće trezven: umesto da zažmuri zato što to „prija narodnoj veri“, on se ponaša kao zahtevan istražitelj. Raspituje se kod najstarijih sveštenika, traži istorijske zapise — ime mučenika i datum mučeništva (*acta martyrum*) — i odbija da prizna kult bez dokaza. Zapazi i jednu simboličnu pojedinost, tipičnu za antički svet: senka zločinca pojavljuje se **s leve strane** (*ad laevam* — na latinskom *sinistra*), one strane koja se i u rimskoj kulturi i u Jevanđelju po Mateju (25, 33) povezivala s osudom.

POGLAVLJE XII

Paganska pogrebna povorka ukočena nasred polja

Nešto kasnije, na jednom od svojih putovanja po unutrašnjosti, Martin je izdaleka naišao na pogreb jednog paganina, koga su nosili na sahranu uz sujeverne obrede. Pošto su bili još više od sedamsto metara daleko, Martin je zastao pokušavajući da razazna kakav je to skup, ali iz daljine nije mogao jasno da vidi šta se događa.

Video je, ipak, da je to velika grupa seljaka i primetio je bele lanene čaršave kako lepršaju na vetru iznad onoga što su nosili na ramenima. Odmah je zaključio da je to paganska povorka, jer je seoski svet u Galiji imao stari običaj da po poljima nosi kipove svojih bogova pokrivene belim platnom.

Martin je tada podigao ruku, načinio znak krsta u njihovom pravcu i zapovedio im da stanu gde su se zatekli i da spuste na zemlju ono što nose. Ono što se potom videlo bilo je izvanredno: najpre su se svi ti ljudi ukopali u mestu, nepomični kao kameni kipovi; zatim, ma koliko se upinjali da krenu napred, nisu mogli da učine ni jedan jedini korak, pa su stali da se vrte oko sebe na sasvim smešan način, sve dok im, iscrpljenima, nije preostalo ništa drugo nego da telo spuste na zemlju. Zapanjeni, ćutke su se zgledali ne shvatajući šta im se dešava.

U međuvremenu je Martin, videvši prizor izbliže, shvatio da je to samo pogrebna povorka, a ne povorka s idolima. Ponovo je podigao ruku i oslobodio ih da podignu pokojnika i nastave put. I tako ih je, kad je hteo, zaustavio; a kad je našao za shodno, pustio ih je da idu s mirom.

> **Kontekst pripovedača: Odakle potiče reč „paganin“ i poljske povorke u**

Galiji

Ova epizoda — gotovo komična u slici ljudi koji se vrte ukrug i ne mogu da se maknu s mesta — pomaže da se objasni poreklo same reči **paganin**!

Na latinskom se selo ili seoski okrug zvao *pagus*, a onaj ko je tamo živeo bio je *paganus* — stanovnik sela, seljak (koga Sulpicije naziva i *rusticus*). Dok se hrišćanstvo brzo širilo po rimskim gradovima (*civitates*), u seoskim krajevima Galije zemljoradnici su još dugo čuvali stare keltsko-rimske obrede. Jedan od najomiljenijih održavao se u proleće (nalik rimskim svetkovinama *Ambarvalia* i kultu Kibele ili starih keltskih boginja-majki): oko useva su u povorci nosili likove božanstava pokrivene belim lanenim platnom, moleći za dobru žetvu. S razdaljine od 500 rimskih koraka (oko 740 metara), Martin je čaršav mrtvačkog pokrova zamenio za velove jedne takve poljske povorke — ali čim je video da su to samo seljani koji idu da sahrane mrtvaca, pustio ih je da nastave svojim putem.

POGLAVLJE XIII

Izazov svetog bora: Vezan pod drvetom koje pada

Drugom prilikom, u jednom selu u kome je upravo bio srušio veoma star paganski hram, Martin se spremao da naredi da se poseče i veliki bor koji je stajao odmah pored svetilišta. Toga puta su mu se, međutim, isprečili mesni paganski sveštenik i svi žitelji. Koliko god neverovatno zvučalo, ti isti ljudi koji su, po Božjoj volji, mirno gledali kako se ruši kameni hram, nikako nisu dopuštali da se dira drvo.

Martin je strpljivo pokušavao da im objasni da u jednom drvenom stablu nema ničeg božanskog: neka se radije klanjaju istinitom Bogu kome on služi, a to drvo mora da padne jer je posvećeno lažnom duhu. Sve dok mu jedan od seljana, drskiji od ostalih, nije uputio izazov: „Ako se već toliko uzdaš u tog Boga kome, kako kažeš, služiš, hajde da se nagodimo: drvo ćemo poseći mi sami, ali ti ćeš stajati pod njim i dočekati ga kad padne! Ako je tvoj Gospod zaista s tobom, izvući ćeš živu glavu!“

Ne trepnuvši i pun pouzdanja u Boga, Martin je prihvatio pogodbu. Čuvši to, pagani su se svi smesta složili: za njih je itekako vredelo izgubiti svoje sveto drvo ako će ono zauzvrat, padajući, smrskati čoveka koji im ruši svetilišta.

Pošto je bor ionako rastao prilično nagnut na jednu stranu, niko nije ni najmanje sumnjao gde će tačno pasti. Seljani su tada vezali Martina i postavili ga baš na mesto koje su sami odabrali, tačno pod nagib stabla. Zatim su uzeli sekire i sami stali da seku bor, puni oduševljenja i zadovoljstva. Unaokolo se skupilo more sveta koje je izdaleka, bez daha, posmatralo. Malo-pomalo ogromni bor je počeo da se ljulja i pucketa, tek što se nije srušio. Podalje, monasi iz Martinove pratnje pobledeli su

kao kreč: obuzeti užasom pred bliskom opasnošću, izgubili su svaku nadu, pa čak i veru, uvereni da će gledati kako Martin tu gine smrskan.

On je, međutim, ostao potpuno spokojan, predan u ruke Gospodnje. A kada je stablo s treskom puklo i najzad počelo da se obara pravo na njega, tek što ga nije smrskalo, Martin je podigao ruku i u vazduhu načinio znak krsta. U tom istom trenu — kao da ga je spreda udario pomaman nalet vetra — bor se zaokrenuo unazad i pao na suprotnu stranu, umalo ne poklopivši seljake koji su stali na mesto koje su smatrali najbezbednijim!

Pošto su ga paganski seljani vezali tačno na mestu gde je ogromni sveti bor trebalo da padne, Martin diže ruku u znak krsta i čini da drvo padne na suprotnu stranu.

Odmah se u nebo prolomila silna vika: pagani nisu mogli da veruju u ono što su upravo videli, monasi su zaplakali od radosti, a svi su u jedan glas klicali Hristovom imenu. Tog dana postalo je očigledno da je vera osvojila taj kraj: u celom onom mnoštvu gotovo da nije bilo nijednog paganina koji nije došao da zamoli Martina da na njega položi ruke kako bi postao katihumen, ostavljajući stara verovanja da bi pošao za Gospodom Isusom. Istina je da pre Martinovog dolaska u tom kraju gotovo niko nije bio hrišćanin; ali je utisak koji su ostavila njegova čuda i njegov primer bio toliki da danas tamo nema sela koje nema pune crkve ili manastire. Jer kad god bi srušio neko pagansko svetilište, Martinu je bilo stalo da na istom mestu odmah podigne crkvu ili mali manastir.

> **Kontekst pripovedača: Zašto su Gali bor branili žešće nego kameni hram?**
>
> Da li ti je zapala za oko jedna zanimljiva pojedinost na samom početku ovog poglavlja? Žitelji sela pustili su da se kameni hram sruši a da nisu ni reagovali, ali kad je Martin hteo da poseče **bor**, umalo ga nisu ubili! Zašto?
>
> Objašnjenje leži u staroj religiji Kelta (Gala): pre dolaska Rimljana, Kelti se nisu molili u zatvorenim građevinama; za njih su pravo boravište bogova bila stogodišnja stabla i sveti gajevi (*nemora*). Kameni hram bio je samo moda koju su doneli Rimljani, ali onaj stari bor bio je verska duša sela!
>
> Obrati pažnju i na razoružavajuću iskrenost Sulpicija Severa, koji ne krije paniku samih Martinovih monaha što drhte podalje, izgubivši „svaku nadu, pa čak i veru". I pogledaj poslednju rečenicu poglavlja: taj Martinov običaj da kapelu ili manastir podigne tačno na mestu starih svetilišta i svetih stabala stoji u korenu mreže seoskih parohija širom Evrope!

POGLAVLJE XIV

Vatra koja je ustuknula uz vetar i dva naoružana anđela u Levruu

Otprilike u isto vreme, u jednom sličnom slučaju, Martin je bio junak još jednog upečatljivog događaja. U jednom selu u kome je zapalio veoma staro i čuveno pagansko svetilište, vetar je počeo da goni plamen pravo ka susednoj kući, prislonjenoj uz hram. Čim je video opasnost, Martin se trkom popeo na krov te kuće i stao tačno pred plamen koji je nadirao. Ono što se zatim dogodilo ostavilo je sve otvorenih usta: videlo se kako se vatra povija unazad, suprotno od samog pravca vetra, kao da se prirodne sile bore jedna protiv druge! Tako je, zahvaljujući Martinovom posredovanju, požar progutao samo ono što je trebalo da izgori, a kuću ostavio netaknutu.

U drugom mestu, zvanom Levru, Martin je takođe pokušao da sruši veliki hram, veoma bogat i okružen ogromnim paganskim poštovanjem, ali se protiv njega okupila razjarena gomila koja ga je uvredama i batinama oterala odatle. Martin se tada povukao na jedno mesto u blizini i proveo tri dana uzastopce odeven u grubu pokajničku tuniku i posut pepelom, bez hrane i u neprestanoj molitvi, moleći Boga da, kad već ljudske ruke nisu uspele da sruše to svetilište, to učini sama božanska sila.

Kada su ta tri dana istekla, iznenada su mu se ukazala dva anđela s kopljem i štitom u ruci, kao vojnici nebeske vojske. Rekli su mu da ih šalje Gospod da rasteraju gomilu i da ga štite dok se hram bude rušio: može mirno da se vrati u selo i dovrši ono što je započeo, jer ga niko neće ni taći.

Martin se odmah vratio u Levru i, pred očima celog tog paganskog življa — koji je stajao i gledao, potpuno nesposoban da išta preduzme —

sravnio je svetilište do temelja i razbio u komade sve oltare i kipove. Shvativši da ih je samo božanska sila mogla ostaviti tako ukočene i ispunjene strahom, nemoćne da spreče episkopa, gotovo svi žitelji tog mesta obratili su se Isusu Hristu, glasno objavljujući da samo Martinov Bog zaslužuje da mu se klanjaju i da ti idoli, koji ni sami sebe nisu umeli da odbrane, ne vrede ništa.

Kontekst pripovedača: Spasavanje susedove kuće i veliko svetilište u Levruu

Staro naselje *Leprosum* danas je grad **Levru**, u središnjoj Francuskoj (oblast Beri), gde su arheološka iskopavanja potvrdila postojanje velikog galo-rimskog verskog središta.

Vredi zapaziti dve crte koje mnogo otkrivaju o Martinovom načinu delovanja:

1. **Boriti se protiv idola, štititi ljude:** U prvoj epizodi, čim vidi da vetar baca plamen s hrama na slamnati ili drveni krov susedne kuće, Martin stavlja na kocku sopstvenu kožu i penje se na krov u plamenu da sused ne bi ostao bez kuće.

2. **Pokajanje umesto vojske:** Kada ga batinama oteraju iz Levrua, Martin ne odlazi da od rimskih vlasti traži vojnike kako bi zakon nametnuo silom (kao što su već činili mnogi episkopi njegovog vremena). Radije se povlači na tri dana u post, odeven u **kostret** (grubu tuniku od kozje ili kamilje dlake koja se nosi na goloj koži) i s pepelom na glavi, baš kao što su činili stari biblijski proroci.

POGLAVLJE XV

Ogoljen vrat pred mačem u zemlji Edua

Hoću da ispričam i šta se dogodilo u kraju Edua. Dok je Martin rušio jedan tamošnji hram, na njega je nasrnula razjarena rulja paganskih seljaka. Jedan od njih, plahovitiji od ostalih, potegao je mač i krenuo pravo na Martina da ga ubije. Ne uzmaknuvši ni korak, Martin je smaknuo plašt s ramena i pružio mu ogoljen vrat. Čovek nije ni oklevao da udari; ali baš u trenutku kada je visoko podigao ruku da zamahne mačem, izgubio je ravnotežu, pao nauznak koliko je dug i, obuzet neobjašnjivim užasom, stao da moli za oproštaj.

Veoma sličan ovome bio je i jedan drugi slučaj: neki čovek je pokušao da ga ubode velikim nožem dok je on razbijao paganske kipove, ali u trenutku kada je hteo da zarije sečivo, gvožđe mu je izletelo iz ruku i nestalo bez traga.

Najčešće im je, međutim, kada bi seoski živalj pokušao da ga spreči da ruši njihova svetilišta, Martin govorio s toliko dobrote i uverenja da bi im razoružao srce — pa bi, pošto bi im otvorio oči za istinu, na kraju sami žitelji rušili svoje hramove.

> **Kontekst pripovedača: Zemlja Edua i snaga reči**
>
> Teritorija **Edua** (*pagus Aeduorum*) nalazila se u današnjoj **Burgundiji**, oko grada Otena (antičkog *Augustodunum*). Edui su bili jedan od najstarijih i najponosnijih galskih naroda, čuveni još od vremena Julija Cezara i s veoma dubokim druidskim korenima.
>
> Dobro pogledaj poslednju rečenicu ovog poglavlja, koja često prođe nezapaženo: Sulpiciju je stalo da razjasni da, uprkos ovim napetim trenucima s mačevima i kasapskim noževima (*culter*), Martin *„najčešće“* (*plerumque*) otpor sela nije savladavao silom, nego strpljivim razgovorom i propovedu, sve dok sami meštani ne bi razgradili stare oltare.

POGLAVLJE XVI

Oduzeta devojka isceljena u Triru blagoslovenim uljem

Što se tiče dara isceljivanja bolesnih, on je u Martinu imao tako izuzetnu snagu da gotovo niko ko bi mu se obratio za pomoć nije odlazio a da ne bude istog časa isceljen — kao što se lepo vidi iz slučaja koji ću sada ispričati.

U gradu Triru živela je devojka pogođena tako teškom oduzetošću da već dugo nije mogla da pomeri ni jedan jedini mišić: bila je gotovo mrtva od glave do pete i jedva se primećivalo da još diše. Cela porodica se, u suzama, okupila oko postelje i samo još čekala kraj pa da se pobrine za sahranu, kad se gradom proneo glas da je Martin upravo stigao u Trir. Čim je to čuo, devojčin otac je istrčao iz kuće, gotovo bez daha, da ga zamoli za pomoć svojoj kćeri.

Martin je u tom trenutku već bio ušao u crkvu. Tu, pred celim narodom i mnogim drugim episkopima, stari otac se bacio na zemlju, obgrlio mu kolena i preklinjao ga, jecajući grčevito: „Moja kći umire od strašne bolesti i — što je gore i od same smrti — preostao joj je još samo dašak u telu koje već izgleda mrtvo! Preklinjem te svim na svetu da dođeš u moju kuću i daš joj svoj blagoslov, jer čvrsto verujem da će iz tvoje ruke ozdraviti!“

Zbunjen takvom molbom pred svima, Martin je pokušao da se izvuče, u velikoj neprilici: govorio je da to sasvim prevazilazi njegove snage, da se jadni čovek u njemu vara i da on nema nikakve zasluge zbog kojih bi Bog preko njega učinio takvo čudo. Ali otac ga nije puštao, plakao je sve jače i navaljivao da dođe da vidi njegovu kćer pre nego što umre. Najzad su i ostali prisutni episkopi stali da nagovaraju Martina da pođe, pa je

on na kraju ipak otišao u devojčinu kuću. Napolju, pred vratima, skupilo se ogromno mnoštvo da vidi šta će Božji čovek učiniti.

Najpre je, pribegavajući svom uobičajenom oružju u ovakvim prilikama, Martin kleknuo, dotakao čelom zemlju i stao da se moli. Zatim je pogledao devojku i zatražio malo ulja; blagoslovio ga je i sipao joj nekoliko kapi te osvećene tečnosti u usta — i istog trena njoj se vratio govor. Potom su, malo-pomalo, kako ju je Martin dodirivao, ruke i noge ponovo oživljavale, sve dok devojka nije čvrstim korakom stala na noge pred celim narodom.

> **Kontekst pripovedača: Trir, carska prestonica, i blagosiljanje ulja**
>
> Priča se ovde odigrava u **Triru** (*Augusta Treverorum*, današnji nemački grad **Trier**). U IV veku Trir nije bio bilo kakav grad: bio je **prestonica Zapadnog rimskog carstva**, u kojoj je stolovao car i zasedao carski dvor. Zato i vidimo Martina u crkvi okruženog „mnogim drugim episkopima", pristiglim iz raznih provincija da na dvoru sređuju poslove svojih eparhija.
>
> Za one koji proučavaju istoriju hrišćanskih tradicija ova epizoda je i veoma dragocen dokument: to je jedno od najstarijih svedočanstava na Zapadu o tome da episkop blagosilja ulje (*oleum*) radi isceljenja teških bolesnika — gest nadahnut Poslanicom svetog Jakova (5, 14), iz koga je ponikla današnja sveta tajna bolesničkog pomazanja.

POGLAVLJE XVII

Bivši prokonzul Tetradije i Martinovi prsti u ustima opsednutog

Otprilike u isto vreme, jedan rob Tetradija, bivšeg prokonzula i čoveka velike političke težine, zapao je u žestoko stanje opsednutosti zbog koga je strahovito patio. Došli su da zamole Martina da položi ruke na njega i isceli ga, a on je rekao da mu dovedu mladića. Samo što niko nije mogao da ga izvede iz sobe u kojoj je bio zatvoren: s takvim besom je nasrtao, pokušavajući da ujede svakoga ko bi otvorio vrata, da se niko nije usuđivao da mu priđe.

Tetradije je tada lično došao da se baci na kolena pred Martinove noge, preklinjući ga da on sam dođe u njegovu kuću i pomogne mladiću. Martin mu je odgovorio da ne može da uđe u kuću jednog paganina — jer se Tetradije u to vreme još držao tradicionalne rimske vere. Bivši prokonzul mu je na licu mesta obećao da će, ako zli duh izađe iz tog roba, i sam postati hrišćanin. Martin je tada otišao u njegovu kuću, položio ruku na mladićevu glavu i odmah ga oslobodio te muke. Videvši to rođenim očima, Tetradije je održao reč: poverovao je u Gospoda Isusa, odmah se upisao među katihumene, ubrzo zatim je kršten i celog života je gajio neizmernu zahvalnost i poštovanje prema Martinu, u kome je video onoga kome duguje svoje spasenje.

Tih istih dana i u istom gradu, ulazeći u kuću jednog drugog gospodara, Martin je naglo zastao već na pragu i upozorio da u unutrašnjem dvorištu vidi strašnog demona. Tek što mu je zapovedio da ode odatle, duh je ušao u telo jednog sluge koji se nalazio u zadnjem delu kuće, u kuhinji. Jadni čovek je potpuno izgubio glavu i stao da viče, da škrguće zubima i da žestoko ujeda svakoga ko bi mu se našao na putu. U celoj kući nastao je haos: ostale sluge uhvatila je panika i svi su pobegli na ulicu.

Martin je krenuo pravo na pomamljenog čoveka i najpre mu zapovedio da se umiri. Pošto je ovaj i dalje škrgutao zubima i razjapljivao usta preteći da će ga rastrgnuti ujedima, Martin mu je gurnuo sopstvene prste u usta i izazvao ga: „Ako imaš toliku moć, zagrizi ih!“ Kao da su mu uz grlo prislonili usijano gvožđe, opsednuti je smesta povukao vilice što je dalje mogao, samo da Martinove prste ni ne okrzne. A pošto su ga božanske kazne primoravale da napusti to telo, a kroz usta više nije mogao da izađe, nečisti duh je na kraju izbačen u žestokom pražnjenju creva, ostavivši na podu nečist trag.

> **Kontekst pripovedača: Visoki rimski senator i nefiltrirani realizam antike**
>
> U ovom poglavlju su dve veoma zanimljive pojedinosti:
>
> 1. **Tetradije, *vir proconsularis*:** Imati „prokonzularni“ rang značilo je pripadati samom vrhu rimskog Senata i imati za sobom upravu nad nekom velikom provincijom Carstva. Odbivši u prvi mah da uđe u kuću paganina (što podseća na početni Isusov razgovor sa ženom Hananejkom ili s centurionom u Jevanđeljima), Martin navodi tog ponosnog aristokratu da učini lični korak vere — a sve to da bi se spasao jedan običan kućni rob!
>
> 2. **Surovi realizam drugog egzorcizma:** Ko danas čita ovo poglavlje često se iznenadi tako slikovitim završetkom epizode! Za verski način mišljenja IV veka, pošto su se episkopovi posvećeni prsti našli u sluginim ustima, zli duh više nije mogao da izađe kroz prolaz koji je time postao blagosloven — i zato Sulpicije, bez ikakvog okolišanja, pripoveda da je morao da izađe „dole“, kroz žestok crevni napad (*fluxu ventris*).

POGLAVLJE XVIII

Lažna glasina o varvarskoj najezdi, poljubac gubavcu u Parizu i konci iz tunike

Drugom prilikom gradom se iznenada pronela glasina da su se varvarski narodi pokrenuli u napad, što je sve stanovništvo bacilo u paniku. Martin je tada naredio da se u crkvu dovede jedan opsednuti čovek i zapovedio duhu da kaže svu istinu o toj vesti. Ovaj je na kraju priznao da je deset demona zajedno pustilo tu glasinu da kruži ulicama, u nadi da će strah naterati Martina da pobegne iz grada; a što se varvara tiče, njima napad nije bio ni na kraj pameti. Posle tog priznanja, izrečenog naglas usred crkve, ceo grad je odahnuo i povratio mir.

A u Parizu, dok je Martin prolazio kroz jednu od kapija na gradskim bedemima, okružen ogromnim mnoštvom, pojavio se gubavac lica potpuno unakaženog bolešću. Dok su svi uzmicali s gađenjem, Martin je prišao pravo njemu, poljubio ga u lice i blagoslovio. Čovek je istog trena ozdravio i već sutradan se pojavio u crkvi čiste i zdrave kože, zahvaljujući Bogu za zdravlje koje mu je vraćeno.

Na ulazu u Pariz (Lutecija Parizija), dok se gomila s užasom razmiče, episkop Martin prilazi gubavcu unakaženog lica i nežno ga ljubi.

Ne mogu da ne pomenem ni to da su čak i obični konci izvučeni iz njegove odeće ili iz njegove tunike od kamilje dlake bezbroj puta isceljivali bolesne: bilo je dovoljno vezati ih oko prstiju ili nositi oko vrata pa da bolest napusti onoga ko pati.

> 🎙️ **Kontekst pripovedača: Ratne glasine u IV veku i poljubac na kapijama Pariza**
>
> Ovo poglavlje spaja dve veoma izražajne epizode:
>
> 1. **Rat glasinama na rimskoj granici:** U Galiji s kraja IV veka, bez brzih veza, bilo je dovoljno da se pročuje kako su germanska plemena prešla Rajnu pa da se ceo grad da u bekstvo. Martin koristi saslušanje usred crkve da raskrinka lažnu glasinu i umiri sve stanovništvo!

2. **„Apud Parisios“ — rođenje imena Pariza:** Obrati pažnju na latinski izraz kojim Sulpicije smešta scenu: *apud Parisios* („u zemlji Parizija“). Nalazimo se upravo u istorijskom trenutku kada staro rimsko ime *Lutecija* izlazi iz upotrebe i ustupa mesto imenu mesnog galskog plemena — **Pariz**! Kapija na bedemu kod koje je Martin poljubio gubavca nalazila se na ulazu na ostrvo *Île de la Cité*, sasvim blizu mesta gde se danas uzdiže katedrala Notr Dam. U društvu u kome je guba ulivala užas, a gubavce terali kamenjem, prizor episkopa koji grli i ljubi u obraz unakaženog čoveka zauvek se urezao u pamćenje grada.

POGLAVLJE XIX

Pismo koje je iscelilo Arborijevu kćer, oči Paulina iz Nole i pad niz stepenice

Arborije, bivši rimski prefekt i čovek veoma duboke i iskrene vere, imao je kod kuće kćer koja je kopnila od strašnih napada četvorodnevne groznice. Desilo se da je tih dana primio pismo koje je napisao Martin; baš u trenutku kada je devojci groznica ponovo počela da raste, otac joj je položio pismo na grudi i istog trena groznica je spala i više se nikada nije vratila. Arborije je bio toliko potresen onim što je video da je na licu mesta odlučio da kćer posveti Bogu, na život u večnoj čednosti. Krenuo je tada na put k Martinu, poveo sa sobom devojku — živi dokaz da ju je on iscelio čak i iz daljine — i izričito je zahtevao da joj upravo Martin, i niko drugi, preda veo posvećenih devica.

A Paulin — čovek koji će kasnije svima postati izvanredan primer hrišćanskog života — počeo je da trpi užasne bolove u jednom oku, tolike da mu se preko zenice navukla gusta koprena od koje je slepeo. Martin mu je nežno prešao preko oka malom lekarskom četkicom, u trenu mu odagnao sve bolove i vratio mu vid, savršen kao pre.

Što se samog Martina tiče, jednog dana ga je zadesila nesreća da padne s gornjeg sprata i skotrlja se niz polomljene stepenice pune krivih stepenika, tako da je ostao sav izranjavan i izubijan od glave do pete. Ležao je opružen u keliji, gotovo na pragu smrti, u nepodnošljivim bolovima, kada mu se tokom noći ukazao anđeo koji mu je isprao rane i po celom izmučenom telu naneo blag melem. Sutradan ujutru Martin je ustao tako krepak i oporavljen kao da nikada nije ni pao.

Ali kad bih ovde stao da pričam sve slučajeve redom, jedan po jedan, nikada ne bismo završili; zadržimo se zato na ovih nekoliko primera odabranih među tolikim drugima. Sasvim su dovoljni da pokažu istinu o

najdivnijim događajima, a da čitaoca ne zamaramo prevelikim brojem priča.

> **Kontekst pripovedača: Malarija, problemi s vidom i dva velika imena rimske aristokratije**
>
> Ovde susrećemo dve istorijske ličnosti koje su nam veoma dobro poznate i iz drugih izvora onog doba:
>
> 1. **Magn Arborije i „četvorodnevna groznica“:** Arborije je bio visoki carski dostojanstvenik (*vir praefectorius*, prefekt u Rimu oko 379–380) i sestrić čuvenog pesnika Auzonija iz Bordoa. „Četvorodnevna groznica“ koja je napala njegovu kćer bila je težak oblik **malarije** (*Plasmodium malariae*), obeležen žestokim skokovima temperature i drhtavicom koji su se vraćali svaka tri dana (svakog „četvrtog dana“ po rimskom načinu računanja, koji je uključivao i prvi i poslednji dan).
>
> 2. **Sveti Paulin iz Nole (354–431):** „Paulin“ isceljen od teške povrede oka (verovatno čira na rožnjači ili traumatske katarakte, dodirnute predmetom zvanim *peniculus*, malim sunđerom ili četkicom kojom su se služili antički lekari) jeste niko drugi do **Pontije Meropije Paulin**, prebogati senator rodom iz Bordoa, upravnik Kampanije i najbolji prijatelj našeg autora, Sulpicija Severa! Sam Paulin ostavio je u svojim spisima svedočanstvo o tom isceljenju; ubrzo zatim prodao je svoje ogromno bogatstvo da bi ga razdelio siromašnima i otišao da živi u Noli, na jugu Italije, postavši jedan od najvećih hrišćanskih pesnika antike.

POGLAVLJE XX

Gozba cara Magna Maksima: Pehar dodat svešteniku pre cara

Prelazim sada na jednu epizodu koja pored tako velikih čuda može izgledati manja — mada je, u ova izopačena i pokvarena vremena u kojima danas živimo, prizor episkopa koji ne podleže udvorištvu carskog dvora gotovo veće čudo od svih ostalih! Kada su se silni episkopi, pristigli iz raznih provincija, okupili na dvoru cara Maksima — čoveka surove naravi, punog oholosti posle pobede u građanskom ratu — bilo je žalosno gledati kako mu svi sluganski povlađuju, srozavajući episkopsko dostojanstvo na ulogu pukih laskavaca vlasti. Jedino je Martin sačuvao netaknuto čvrsto držanje jednog apostola! Čak i kada je morao da od cara traži milost za nekoga, govorio je s takvim autoritetom da je više izgledalo da izdaje naređenje nego da moli za uslugu. I ma koliko ga Maksim pozivao da večera s njim za carskom trpezom, Martin je uvek odbijao, govoreći bez okolišanja da ne može da sedne za sto čoveka koji je uklonio dva zakonita cara — jednome oduzevši presto, a drugome i sam život.

Maksim je na sve načine pokušavao da se opravda: uveravao ga je da vlast nije uzeo iz lične ambicije, nego da su ga vojnici, po Božjoj volji, naterali da vlada i da se brani oružjem; dodao je da iza tako brze pobede kao što je njegova može stajati samo Božja ruka i da nijedan od njegovih neprijatelja nije ubijen izvan bojnog polja. Toliko je navaljivao, čas pravdanjem čas molbama, da je Martin na kraju pristao da dođe na večeru — na veliku radost cara, koji je blistao što ga je najzad privoleo.

Gozba je ličila na veliki praznik i za trpezom je okupila najveće ličnosti Carstva: bio je tu Evodije, u isto vreme prefekt i konzul, jedan od najpravednijih ljudi koji su ikada živeli; bila su tu i dva komesa s najvišim vojnim ovlašćenjima — carev brat i carev stric. Između ove

dvojice posadili su sveštenika koji je pratio Martina; sam Martin je sedeo na niskoj klupici postavljenoj odmah uz carevo mesto.

Usred večere, kako je nalagao dvorski protokol, peharnik je caru doneo pehar vina. Pun poštovanja, Maksim je naredio da ga najpre odnesu svetom episkopu, jer mu je bilo veoma stalo da potom pehar primi pravo iz Martinovih ruku. Samo što je Martin, otpivši gutljaj, pružio pehar svešteniku koji je došao s njim! Smatrao je da u toj dvorani niko nema veće dostojanstvo da pije odmah posle episkopa i da bi izdao svoju savest kad bi samog cara ili njegove srodnike stavio ispred jednog sveštenika.

Na carskoj gozbi u Triru, sedeći na klupici pored cara Magna Maksima, Martin pije iz vladarevog pehara i, pre nego što ga da vladaru, dodaje ga najpre sveštenику koji ga prati, na zaprepašćenje dvora.

Koliko god neverovatno zvučalo, i car i sve zvanice bili su toliko zadivljeni tom slobodom duha da im se dopao upravo onaj gest koji ih je potisnuo u drugi plan! Ubrzo se u celoj palati ni o čemu drugom nije govorilo: za trpezom samog cara Martin je imao hrabrosti da učini ono

što se nijedan drugi episkop nije usuđivao da učini čak ni na večerama drugorazrednih upravnika.

Kasnije, i mnogo pre nego što je rat izbio, Martin je tom istom Maksimu predskazao šta će ga snaći ako sprovede naum da upadne u Italiju i napadne mladog cara Valentinijana: dobiće prvu bitku, ali će ubrzo zatim poginuti. I upravo smo to i sami videli: čim je Maksim ušao u Italiju, Valentinijan je morao da beži; ali je posle oko godinu dana ponovo uredio vojsku, opkolio Maksima unutar bedema Akvileje, zarobio ga i naredio da ga pogube.

> **Kontekst pripovedača: Visoka rimska politika i kršenje protokola u Triru**
>
> Ova scena, koja se odigrala u carskoj palati u Triru oko **385. ili 386.** godine, jedan je od najčuvenijih trenutaka u odnosu političke vlasti i Crkve u antici:
>
> 1. **Ko su bila ta „dva cara" o kojima je Martin govorio? Magn Maksim** bio je vojskovođa rodom iz Hispanije, koga su trupe u Britaniji 383. godine proglasile za cara. Prešao je Lamanš, porazio mladog zakonitog cara **Gracijana** i naredio da ga ubiju (*njemu je oduzeo život*), a pritisnuo je i njegovog polubrata, još dečaka, **Valentinijana II** (*njemu je oduzeo deo Carstva*). Sve ličnosti koje sede za trpezom istorijske su: **Flavije Evodije** bio je pretorijanski prefekt Galije i rimski konzul 386. godine.
>
> 2. **Skandal s peharom (*patera*):** Po strogim pravilima carskog dvora, piti prvi iz carevog pehara i vratiti mu ga iz ruke u ruku bila je najveća počast koju je gost mogao da dobije. Dodavši pehar svom običnom svešteniku (*presbyter*) i preskočivši cara, konzula i carske komese, Martin je bez ijedne reči potvrdio da se duhovne stvari ne povijaju pred vojnom ili političkom vlašću.
>
> 3. **Šta je Martin tražio na Maksimovom dvoru?** Iz jedne druge knjige Sulpicija Severa (*Hronike*) znamo da je Martin otišao u Trir da pokuša da od smrti spase hispanskog episkopa Priscilijana i njegove učenike, koje su drugi episkopi, spletkaroši, optužili za jeres — boreći se do krajnjih granica da spreči da država pogubljuje ljude zbog verskih pitanja.

POGLAVLJE XXI

Razgovori s anđelima i đavo s volovskim rogom punim krvi

Pouzdano se zna i to da je Martin često viđao anđele i da je s njima čak neposredno razgovarao. Što se đavola tiče, video ga je pred sobom tako jasno da ovaj nikada nije mogao da mu promakne, bilo da se pojavljivao onakav kakav jeste, bilo da je, ne bi li činio zlo, uzimao najrazličitija obličja. Uvidevši da nema lukavstva kojim bi mogao da prevari Martina, đavo se svetio tako što se pojavljivao svaki čas samo da bi ga vređao, kad već nije mogao da mu postavi zamku.

Jednog dana banuo je u Martinovu keliju uz jeziv urlik, noseći u desnici, sasvim umrljanoj krvlju, okrvavljen volovski rog. Sav srećan zbog nesreće koju je upravo izazvao, doviknuo mu je: „Gde je sada tvoja moć, Martine? Upravo sam ubio jednog od tvojih!“

Martin je odmah sazvao monahe, ispričao im šta je đavo upravo rekao i poslao ih da obiđu sve kelije, jednu po jednu, i vide ko nedostaje ili koga je snašla kakva nesreća. Vratili su se ubrzo i javili da su svi monasi dobro, ali da je jedan seljak, unajmljen na dan da kolima doveze drva, tog jutra otišao u šumu. Martin je odmah zamolio nekoliko braće da što brže pođu da ga potraže. Nedaleko od manastira naišli su na jadnog čoveka kako leži na zemlji, već gotovo mrtav. Ono malo daha što mu je još preostalo iskoristio je da monasima objasni šta se dogodilo: dok je pritezao kožno remenje koje se bilo olabavilo na volovskoj zaprezi, jedan od volova je snažno trznuo glavom i zario mu rog u prepone. Nekoliko trenutaka kasnije izdahnuo je.

Na svakom je čitaocu da razmisli o razlozima zbog kojih je Bog dopustio da đavo ima prste u ovakvoj nesreći. Ono što je kod Martina zadivljivalo bila je jasnoća s kojom je, kako u ovom slučaju tako i u mnogim drugim

sličnim, znao za stvari mnogo pre nego što bi se dogodile, ili bi odmah dobio unutrašnje upozorenje, pa je braći kazivao šta se zbiva u daljini.

Kontekst pripovedača: Nadničar s drvima i Sulpicijeva iskrenost pred tragedijom

U ovom poglavlju su dve veoma lepe ljudske pojedinosti:

1. **„Jedan od tvojih“:** Pošto su monasi Marmutjea živeli povučeno, u molitvi (a najmlađi su dane provodili prepisujući knjige), manastir je unajmljivao seoske radnike iz okoline (*mercede conducti*, plaćene na dan) da volovskim kolima dovoze drva iz šume. Iako nije bio monah, taj skromni radnik pripadao je Martinovoj duhovnoj porodici.

2. **Bez lakih odgovora na patnju:** Pred tragičnom smrću tog čoveka u nesreći na radu, Sulpicije Sever ne pokušava da izmisli moralističku pouku niti da okrivi žrtvu. Ima poštenja da pitanje ostavi otvorenim: *„Na svakom je čitaocu da razmisli o razlozima zbog kojih je Bog dopustio da đavo ima prste u ovakvoj nesreći“* (*Viderit is, quo judicio Domini...*).

POGLAVLJE XXII

Prerušavanja u Jupitera, Merkura i Veneru — i obećanje oproštaja samom đavolu

Mnogo puta je, pokušavajući da hiljadama smicalica uhvati svetitelja na pogrešnom koraku, đavo izlazio pred njega u najrazličitijim obličjima: čas bi uzeo lik Jupitera, još mnogo češće Merkura, a neretko se pojavljivao i s crtama Venere ili Minerve. Nikada ne gubeći spokoj, Martin se uvek branio znakom krsta i molitvom.

Često su se čule i horde demona kako ga drsko, na sav glas vređaju; ali pošto je znao da su sve to samo laži bez glave i repa, Martin se na te optužbe nije ni obazirao. Neki monasi su čak pričali da su jednom čuli kako se jedan demon nadmenim tonom obraća Martinu i pita ga zašto je u manastir primio neku braću koja su u prošlosti, pre nego što su se pokajala, teškim greškama i gresima ukaljala blagodat krštenja — pa je stao da ređa, jedan po jedan, stare grehe svakoga od njih.

Ti monasi su govorili da mu je Martin odlučno odgovorio da se greške iz prošlosti brišu kada neko iskreno promeni život i da, po Božjem milosrđu, onaj ko prestane da greši ima pravo na oproštaj. Kada je đavo uzvratio da veliki grešnici ne zaslužuju milost i da Bog ne oprašta ponovo onome ko padne posle krštenja, priča se da mu je Martin dao ovaj izvanredan odgovor:

„Kad bi ti sam, nesrećniče, prestao da progoniš ljudski rod i pokajao se za zlo koje si počinio, čak i sada, kada je dan Strašnog suda već tako blizu, ja se toliko uzdam u Gospoda Isusa Hrista da bih i tebi obećao Božji oproštaj!“

Kakva divna smelost pouzdanja u Božju dobrotu! Iako nije imao vlast da zajemči takvo obećanje, Martin je tim rečima pokazao svu širinu svog srca. A kad već govorimo o đavolu i njegovim zamkama, vredi ovde

ispričati jednu zgodu koja se odigrala sasvim u blizini: mada se nije dogodila samom Martinu, ona dobro otkriva njegovu duhovnu snagu i zaslužuje da bude zabeležena, kako bi svi bili na oprezu ako se ikada pojavi sličan slučaj.

Kontekst pripovedača: Stari rimski bogovi i najsmelija rečenica svetog Martina

Ovo poglavlje čuva dva upečatljiva trenutka duhovnosti IV veka:

1. **Jupiter, Merkur, Venera i Minerva:** Za antičke hrišćane bogovi rimskog panteona nisu bili samo pesničke figure iz mitologije; u njima su videli varljive duhovne sile koje se služe tim maskama da bi iskušavale ljude — Jupiter žudnjom za vlašću, Merkur lukavstvom i novcem, Venera zavođenjem, a Minerva intelektualnom taštinom.

2. **Obećati oproštaj samom Satani:** U Martinovo vreme u Crkvi su postojali veoma kruti krugovi koji su tvrdili da onome ko posle krštenja počini težak greh više nikada ne može biti oprošteno. Martin ne samo što u manastir raširenih ruku prima ljude s teškom prošlošću, nego ide dotle da samom đavolu kaže da bi čak i njemu Hristos oprostio kad bi se pokajao! Bila je to tako smela potvrda beskrajnog Božjeg milosrđa (bliska misli teologa Origena) da Sulpicije Sever oseća potrebu da za pravovernije čitaoce odmah ostavi opreznu ogradu: *„Iako nije imao vlast da zajemči takvo obećanje, Martin je tim rečima pokazao svu širinu svog srca."*

POGLAVLJE XXIII

Priča o Klaru, lažnom proroku Anatoliju i tunici koja se rasplinula u vazduhu

Bio je jedan mladić iz veoma ugledne porodice, po imenu Klar — kasnije rukopoložen za sveštenika, a danas, posle svete smrti, počiva u Božjem miru — koji je sve ostavio za sobom da bi živeo uz Martina i brzo je dostigao duboku veru i uzoran život. Klar je blizu episkopovog manastira podigao malu isposnicu, u kojoj je s njim već živelo nekoliko monaha. Jednog dana na vrata im je zakucao mladić po imenu Anatolije: predstavljao se kao monah, izdavao se za najponiznijeg i najbezazlenijeg čoveka na svetu i na kraju je ostao da živi u zajednici s ostalima.

Posle nekog vremena počeo je da priča drugovima kako ga redovno posećuju anđeli koji dolaze da razgovaraju s njim. Pošto mu niko nije verovao, našao je načina da nekolicinu monaha zadivi ponekom čudnom pojavom. Ubrzo je već otvoreno tvrdio da anđeli neprestano idu tamo-amo s porukama između njega i Boga i zahtevao da s njim postupaju kao s pravim prorokom. Klar se, međutim, nikada nije dao prevariti. Besan što ne može da ga ubedi, Anatolije je počeo da mu preti Božjim gnevom i skorim kaznama zato što sumnja u reč jednog svetitelja.

Najzad je jednog dana istupio s ovakvom svečanom objavom: „Znajte da će mi noćas Gospod poslati s neba belu tuniku! Sutra ću u njoj šetati među vama, i eto vam dokaza da u sebi nosim Božju silu, odeven u odeću koja je došla iz ruku samoga Boga!“

Ne treba ni reći da se cela zajednica uzbunila, iščekujući šta će se dogoditi. I gle, oko ponoći ceo manastir kao da se zatresao iz temelja, kao da neko iz sve snage skače po podu. Iz Anatolijeve kelije izbijali su, jedan za drugim, bljeskovi jarke svetlosti, praćeni batom užurbanih

koraka tamo-amo i nejasnim žamorom mnogih glasova. Odjednom je nastao tajac; Anatolije je otvorio vrata, dozvao jednog od monaha, po imenu Sabacije, i pokazao mu tuniku koju je imao na sebi.

Otvorenih usta, Sabacije je otrčao da probudi ostale. I sam Klar je odmah došao da vidi šta se zbiva, doneli su upaljenu svetiljku i svi su stali da do tančina razgledaju odeću. Tkanina je bila izuzetno meka, snežnobela i opšivena trakama sjajnog purpura — ali ma koliko gledali, niko nije mogao da razazna od kakvog je vlakna ili kakve vune načinjena. Pa ipak, i oku i pod prstima, izgledala je, bez trunke sumnje, kao prava tunika.

Klar je, oprezan, zamolio braću da ostatak noći provedu u molitvi, kako bi im Bog jasno pokazao šta se iza toga krije; i tako su do zore pevali himne i psalme. Čim je sunce granilo, Klar je uhvatio Anatolija za desnicu, rešen da ga izvede pred Martina, sasvim siguran da nikakvo đavolovo lukavstvo neće prevariti episkopove oči. U tom trenutku nesrećnika je obuzela panika: ukopao se u mestu i stao da viče kako ima izričitu naredbu s neba da se ne pojavljuje pred Martinom! A kada su ga ostali monasi zgrabili da ga odvedu silom, tunika se u tren oka rasplinula u vazduhu, baš među rukama onih koji su ga držali.

Ko može da posumnja da se i ovde pokazala Martinova duhovna snaga, tolika da đavo nije mogao ni da održi svoju prevaru čim je shvatio da će morati da se suoči s episkopovim pogledom?

> **Kontekst pripovedača: Skrivena taština i tunika rimskih senatora**
>
> **Klar** (*Clarus*) bio je jedan od Martinovih najdražih učenika (umro je svega nekoliko dana pre učitelja, u novembru 397, a Sulpicije ga se u svojim pismima sećao s ogromnim uzbuđenjem). Obrati pažnju na jednu pojedinost Anatolijeve „nebeske" tunike koja mnogo otkriva: bila je *„snežnobela i opšivena trakama sjajnog purpura"* (*candore eximio, micanti purpura*). U

rimskom društvu bela tunika s purpurnim prugama (*tunica laticlavia*) bila je odeća rezervisana isključivo za senatore i visoke magistrate!

Drugim rečima, čak i zatvoren u siromašnom manastiru, Anatolije je odavao svoju potisnutu želju za važnošću time što je zamišljao da ga Bog odeva kao rimskog senatora. I pogledaj kako se u Marmutjeu sve isteruje na čistac: ni oči ni ruke monaha, pri svetlosti svetiljke, nisu uspele da prozru opsenu, ali je bila dovoljna sama pomisao na suočenje s Martinovim mirnim i bistrim pogledom pa da se cela predstava sruši!

POGLAVLJE XXIV

Lažni Hristosi u Hispaniji i đavo odeven kao car: „Neću prepoznati Hrista bez krsnih rana“

Zapaženo je, inače, da se tih istih godina u Hispaniji pojavio jedan mladić koji se, pošto je raznim čudesima stekao glas u narodu, toliko uobrazio da je najpre počeo da tvrdi kako je prorok Ilija. Kako su mu mnogi poverovali ne postavljajući pitanja, otišao je korak dalje i stao da izjavljuje da je sam Hristos — i prevario je toliko sveta da je čak i jedan episkop po imenu Ruf kleknuo da mu se pokloni kao Gospodu, što je bila sablazan koja ga je kasnije stajala episkopskog čina. Nekolicina braće pričala nam je i da se baš u isto vreme na Istoku pojavio drugi čovek koji je tvrdio da je sveti Jovan. Kad se vidi kako se lažni proroci ove vrste pojavljuju na sve strane, jasno je da ne može biti daleko dolazak Antihrista, koji preko takvih ličnosti već priprema teren.

Ali ne mogu da ovde ne ispričam s kakvom je prepredenošću đavo u to isto vreme pokušao da prevari i samog Martina. Jednog dana, dok se Martin sam molio u svojoj keliji, pred njim se pojavila prilika koja je stajala okupana i okružena bleskom purpurne svetlosti — do tančina smišljenim da tim lažnim sjajem zaslepi svakoga ko pogleda. Na sebi je imala carski plašt, na glavi zlatnu krunu optočenu dragim kamenjem, na nogama obuću obloženu zlatom, a izgledala je tako spokojno i smešila se tako blistavo da je ličila na sve pre nego na đavola.

Našavši se licem u lice s tom zaslepljujućom pojavom, Martin je u prvom trenutku ostao zatečen, i poduže niko nije progovorio ni reč. Na kraju je tišinu prekinuo đavo: „Prepoznaj, Martine, ko to stoji pred tobom! Ja sam Hristos: pošto se spremam da siđem na zemlju, hteo sam da se najpre tebi ukažem.“

Martin je i dalje ćutao i ništa mu nije odgovarao. Đavo je tada navalio ponovo, još drskije: „Martine, zašto oklevaš da poveruješ kad me gledaš rođenim očima? Ja sam Hristos!“

Tada mu je Martin, koga je Sveti Duh iznutra prosvetlio da shvati kako pred sobom ima đavola, a ne Gospoda, odgovorio: „Gospod Isus nikada nije rekao da će se vratiti odeven u purpur i s kraljevskom krunom na glavi. Ja nikada neću poverovati da je Hristos došao ako Ga ne vidim u obličju i s likom s kojima je stradao, s krsnim ranama na telu!“

U polumraku svoje kelije, pred đavolom obavijenim purpurnom svetlošću, u kraljevskom plaštu, zlatnoj obući i s krunom od dragog kamenja, Martin odgovara: „Ja nikada neću poverovati da je Hristos došao ako Ga ne vidim u obličju u kome je stradao, s krsnim ranama na telu!“

Čim je čula te reči, prilika se u trenu rasplinula kao dim, ostavivši keliju ispunjenu tako odvratnim smradom da nije ostalo ni najmanje sumnje da je to zaista bio đavo. A da niko ne bi pomislio da je ovo izmišljena legenda, odmah kažem da sam ovu priču, upravo ovako kako sam je ispričao, čuo iz usta samog Martina.

> **Kontekst pripovedača: Vrhunac knjige — Protiv Hrista odevenog kao car**
>
> Za mnoge istoričare i mislioce ovo XXIV poglavlje — koje je Martin lično ispričao Sulpiciju Severu — najdublja je i najaktuelnija stranica cele biografije.
>
> Obrati najpre pažnju na pomen **Hispanije** (današnjeg Pirinejskog poluostrva): krajem IV veka u iberijskim provincijama vladalo je snažno raspoloženje smaka sveta, toliko da se jedan tamošnji episkop po imenu Ruf dao zavesti šarlatanu koji se izdavao za Hrista.
>
> Ali pre svega obrati pažnju **na odeću koju đavo bira da bi se izdao za Isusa**: purpurni plašt (*vestis regia*), dijadema od zlata i dragog kamenja (*diadema*) i obuća prekrivena zlatom (*calcei auro illiti*). Deo po deo, bila je to svečana odora rimskih careva IV veka! Kako je Carstvo zvanično postajalo hrišćansko, mnogi episkopi navikli na palate počinjali su da zamišljaju Hrista kao carskog monarha, punog zlata i zemaljskog trijumfa. Martinov odgovor prolazi kroz vekove kao munja: Hristos pun raskoši i moći, odvojen od onih koji pate i bez rana Krsta, jeste falsifikat. Za Martina, pravo Hristovo lice ostaje lice onog siromašnog i promrzlog čoveka kome je pred kapijama Amjena dao polovinu ogrtača.

POGLAVLJE XXV

Autorova poseta svetom Martinu: Episkop koji je oprao noge svom biografu

Ja sam, naime, već dugo slušao o Martinovoj veri, načinu života i unutrašnjoj snazi i nosio sam u sebi silnu želju da ga lično upoznam; zato sam s ogromnom radošću krenuo na put, naročito da bih ga posetio. A pošto sam već gajio želju da napišem njegov životopis, iskoristio sam priliku da deo stvari pitam njega samog — onoliko koliko mi je njegova skromnost dopuštala da pitam — a ostalo sam prikupio od onih koji su tim događajima prisustvovali ili su za njih znali iz prve ruke.

Teško je i poverovati s kakvom me je poniznošću i toplinom tada dočekao! Bio je iskreno ganut i pun radosti u Gospodu kad je video da ga toliko poštujemo da smo na put krenuli namerno, samo da bismo ga videli. Jadan ja, grešnik — gotovo me je stid da to pričam! — pošto nam je ukazao čast i pozvao nas za svoju trpezu, sam mi je pre obeda polio vodu na ruke; a predveče je sam kleknuo da nam opere noge! Nisam imao hrabrosti ni da odbijem ni da ga sprečim: u njemu se nametao tako velik moralni autoritet da mi se činilo da bi neposlušnost bila gotovo težak prestup.

Predveče u Marmutjeu, ostareli episkop Martin kleči na kamenom podu da bi svojim rukama oprao od puta umorne noge svog biografa i prijatelja, Sulpicija Severa.

U svim razgovorima koje je s nama vodio govorio nam je samo o jednom: o tome kako treba ostaviti varke ovoga sveta i terete ovog života da bismo slobodnih ruku i laka srca pošli za Gospodom Isusom. I iznova nam je, kao najbolji živi primer naših dana, navodio velikog Paulina — koga sam maločas pomenuo — koji je prodao nepregledna imanja da bi pošao za Hristom i bio gotovo jedini čovek našeg naraštaja koji je doslovno ispunio sve što Jevanđelje traži. U njega treba da gledamo, naglašavao je Martin, njegovim putem treba da idemo! Govorio je da naše vreme ima ogromnu sreću što raspolaže živim dokazom tolike vere i hrabrosti: prodavši sve da bi razdelio siromašnima, kako je Isus tražio,

prebogat čovek kakav je Paulin pokazao je na delu da je moguće učiniti ono što su svi smatrali nemogućim.

A kakva je čvrstina, kakva plemenitost bila u Martinovim rečima i razgovoru! Kakva zadivljujuća bistrina, s kakvom je brzinom i jasnoćom tumačio najteža mesta u Svetom pismu! Pošto znam da su mnogi prema tome skeptični — i sam sam gledao ljude kako se mršte čak i kad sam im to ja pričao — kunem se Isusom i verom koju delimo da nikada u životu ni iz čijih usta nisam čuo toliko mudrosti, toliko oštroumnosti, niti tako jasan i tako čist govor. Istina, pored Martinove moralne veličine, hvaliti način na koji je govorio izgleda gotovo sitnica; ali ipak je za čudo da čoveku koji nikada nije pohađao velike škole nije nedostajao ni taj dar.

Kontekst pripovedača: Kada poseta promeni život onoga ko piše

U ovom poglavlju sam **Sulpicije Sever** ulazi u priču u prvom licu! Između **394. i 396. n. e.** Sulpicije — tada mlad udovac iz veoma bogate akvitanske porodice, školovan u pravu i besedništvu u Bordou — otputovao je u Tur da upozna starog episkopa Martina (koji je tada već imao oko 60 ili 80 godina).

Za jednog rimskog aristokratu, stići s puta i videti kako domaćin — i to još poštovani episkop — kleči na podu da mu skine prašinu sa sandala i opere noge (posao rezervisan za najniže robove!) bio je unutrašnji potres koji mu je zauvek promenio život: po povratku kući, i Sulpicije je napustio javnu karijeru da bi na svom posedu Primulijak osnovao versku zajednicu.

Obrati pažnju i na strasnu odbranu Martinove pameti koju Sulpicije preduzima: elitistički episkopi Galije gledali su na njega s visine zato što je bio *homo illiteratus* — „čovek bez škole“, to jest bivši vojnik odrastao po kasarnama, koji nije učio klasičnu retoriku u velikim rimskim školama. Sulpicije, jedan od najblistavijih pisaca svog vremena, smatra za potrebno da se čitaocima zakune da nikada nije čuo nikoga da se izražava s toliko jasnoće, čistote jezika i dubine kao taj stari vojnik!

POGLAVLJE XXVI

Unutrašnji portret: Kovački nakovanj i strpljenje sa sopstvenim sveštenicima

Ova knjiga se bliži kraju i vreme je da je zaključim — ne zato što o Martinu više nema šta da se kaže, nego zato što se ja sam, poput onih loših pesnika koji ostanu bez daha u završnici dela, osećam skrhan veličinom teme.

Jer ako se vidljivi događaji njegovog života još i mogu, kako-tako, pretočiti u reči, njegov unutrašnji život, njegova tiha svakodnevica i ono srce neprestano vezano za Boga — kažem to sasvim otvoreno — nema tih ljudskih reči koje bi ih opisale. Ona spokojna i uravnotežena postojanost u postovima, ona izdržljivost u noćima probdevenim u molitvi kao da je dan, bez ijednog minuta protraćenog daleko od službe Bogu, bez prepuštanja lenjosti i bez gubljenja u svetovnim poslovima, uz hranu i san svedene na najnužniju meru, tek toliko da se telo drži na nogama — priznajem bez preterivanja da ni sam Homer, kako se to obično kaže, kad bi se vratio iz sveta mrtvih, ne bi umeo da sve to prikaže kako zaslužuje; toliko Martinov život prevazilazi ono što može da stane u jednu knjigu.

Nije prolazio ni jedan jedini sat, ni kratak trenutak, a da se nije molio ili bio zadubljen u čitanje; štaviše, čak i dok je čitao ili imao kakav drugi posao u rukama, nikada nije odvajao srce od molitve. Podsećao je na onaj uobičajeni pokret kovača koji, dok oblikuju usijano gvožđe, s vremena na vreme lako udare po praznom nakovnju da odmore ruku a da ne izgube ritam: tako se i Martin, čak i kad je izgledalo da je zauzet drugim poslovima, u sebi neprestano molio.

Kakav izuzetan i svetao čovek, nesposoban za pretvaranje ili zlobu! Nikada nikoga nije osuđivao, nikada nije uzvraćao istom merom onome

ko mu je činio zlo. Stekao je toliko strpljenje pred uvredama da su mu, iako je bio episkop eparhije, čak i klirici najnižeg ranga često nekažnjeno uskraćivali poštovanje: nikada zbog toga nijednog nije uklonio s njegovog mesta niti je prestao da se prema njima ophodi sa svom ljubavlju.

> **Kontekst pripovedača: Ritam nakovnja i uvrede u sopstvenoj crkvi**
>
> Ovo poglavlje ostavlja nam jednu od najlepših slika antičke književnosti: **kovački nakovanj** (*incus fabrorum*). U starim kovačnicama (a do pre sasvim kratkog vremena i u tradicionalnim radionicama!), dok bi kovač kleštima okretao komad gvožđa u ognjištu, puštao bi čekić da slobodno i ritmično kucne pravo po gvožđu nakovnja, da ne prekine ritam ruke. Za Sulpicija, molitva kod Martina nije bila zaseban posao: bila je stalni otkucaj srca usred celog života.
>
> A ko su bili ti „klirici najnižeg ranga" (*infimi clerici*) koji su vređali Martina u njegovoj sopstvenoj eparhiji u Turu a da ih on nije kažnjavao? Najčuveniji slučaj (koji je Sulpicije kasnije ispričao u svojim *Dijalozima*) bio je slučaj mladog sveštenika po imenu **Brikcije** (*Brice*), koji se naglas rugao Martinovim viđenjima i njegovoj siromašnoj odeći. Kada su ogorčeni monasi zatražili od episkopa da ga izbaci, Martin je samo odgovorio: *„Ako je Hristos trpeo Judu, zašto ja ne bih trpeo Brikcija?"* — i dodao da će se Brikcije jednog dana pokajati i naslediti ga na mestu episkopa Tura, što se zaista i dogodilo već 397. godine!

POGLAVLJE XXVII

Zaključak: Svetlo lice i odgovor zavidljivim episkopima

Niko nikada nije video Martina da plane, niko ga nije video van sebe, skrhanog tugom ili kako se kida od smeha: uvek je bio isti spokojan čovek, s tako svetlom radošću na licu da je izgledalo kako već živi s one strane ljudskog stanja. Na usnama mu je bilo samo Hristovo ime; u njegovom srcu nije bilo mesta ni za šta osim dobrote, mira i saosećanja. Često je čak i plakao zbog grehova onih koji su ga iza leđa ogovarali na sva usta i koji su ga, dok je on mirno živeo u svom kutu ne čineći nikome zla, ujedali otrovnim gujinim jezicima.

Istina je da smo i sami upoznali neke od tih ljudi punih zavisti prema njegovom životu i njegovoj čestitosti — svet koji nije podnosio da u Martinu gleda vrline kojih sam nema, niti ima hrabrosti da ih oponaša. A najtužnije i najsramnije — teško je to i napisati! — jeste to što su ti malobrojni progonitelji gotovo svi bili episkopi! Ali ne vredi ovde navoditi njihova imena, ma koliko lajali oko nas: sasvim je dovoljno da se, ako neko od njih pročita ove stranice i prepozna se u njima, dobro postidi; jer ako stane da viče i pobesni, sam će priznati da smo govorili o njemu — a možda smo zapravo mislili na neke druge!

Uostalom, ako se nađe ljudi tog soja koji će zamrzeti i nas zato što branimo čoveka kakav je Martin, to neprijateljstvo primamo kao čast. Potpuno sam siguran da će ova knjižica obradovati sve čestite ljude iskrene vere. Što se ostalih tiče, ako neko ove stranice bude čitao sa zlom voljom i nevericom, neka sam izađe na kraj sa svojom savešću. Moja je savest sasvim mirna: ovu knjigu sam napisao pokrenut jedino izvesnošću onoga što sam ispitao i ljubavlju prema Hristu, izneo sam dobro proverene činjenice i rekao istinu. I čvrsto se nadam da Bog čuva

nagradu ne samo za onoga ko ovu priču pročita, nego pre svega za onoga ko dopusti da ga ona dotakne i ko poveruje.

> **Kontekst pripovedača: Knjiga napisana da odbrani čoveka koji je još bio živ**
>
> Stigli smo do poslednjeg reda dela Sulpicija Severa — i tu nas čeka jedna izvanredna činjenica: kada Sulpicije odlaže pero na kraju ovog XXVII poglavlja, u prvim mesecima **397.** godine, **sveti Martin je još bio živ!**
>
> Zato ova završna poglavlja govore o njemu kao o živom savremeniku: knjiga je nastala kao strasna odbrana Martina od svetovnih episkopa Galije, koji su ga prezirali po hodnicima vlasti. Zapazi finu ironiju završnog uboda — dostojnu velikog sudskog advokata: Sulpicije ne navodi ime nijednog zavidljivog episkopa, kako bi se onaj među njima koji, čitajući knjigu, javno protestuje, sam prepoznao pred celim svetom!

EPILOG PRIPOVEDAČA

Šta se potom dogodilo: Smrt svetog Martina i poreklo 11. novembra

Zašto se knjiga Sulpicija Severa završava a da ne pripoveda o smrti svetog Martina? Iz najjednostavnijeg mogućeg razloga: kada je rukopis bio gotov i poslat u Dezideriјevu kuću, u proleće ili leto 397. godine, Martin je još pešačio drumovima Galije.

Kraj njegovog puta bio je, međutim, sasvim blizu — a ispričao ga je nešto kasnije sam Sulpicije Sever u tri nezaboravna pisma (*pisma Euzebiju, đakonu Aureliju i svojoj tašti Basuli*).

Krajem oktobra ili prvih dana novembra te iste **397.** godine, već veoma istrošen godinama, Martin je saznao da su se sveštenici parohije **Kand** (danas *Candes-Saint-Martin*, na ušću reke Vijene u Loaru) međusobno zavadili. Veran svom načelu da nijedan sukob ne ostavlja neizglađen, odmah je krenuo na put da ih izmiri.

Pošto je uspeo da pomiri kandski klir, i kad se već spremao da se vrati u svoj voljeni manastir Marmutje, iznenada je osetio da ga snaga izdaje, oboren veoma jakom groznicom. Učenici su, obliveni suzama, okružili njegov ležaj: *„Oče, zašto nas ostavljaš? Kome nas predaješ, ovako osirotele? Grabljivi vuci navaliće na tvoje stado!“* Rastrzan između želje da najzad ode k Bogu i žalosti što svoje monahe ostavlja nezaštićene, Martin je tada izgovorio jednu od najčuvenijih rečenica svog života: **„Gospode, ako sam tvom narodu još potreban, ne odbijam trud (*non recuso laborem*); neka bude volja tvoja.“**

U poslednjim danima groznice nije pristao čak ni da mu pod telo podmetnu običnu slamaricu: hteo je da umre opružen na leđima, na zemlji, na sloju **pepela i na gruboj pokajničkoj tunici**, govoreći učenicima: *„Hrišćanin ne treba da umre drukčije nego na pepelu.“*

Kada su sveštenici hteli da ga malo okrenu na bok kako bi mu olakšali telesne bolove, zamolio ih je: *„Pustite me, braćo, pustite me da gledam više u nebo nego u zemlju, da bi se moj duh već privikavao na put kojim će poći ka Gospodu.“* U samim poslednjim trenucima, osetivši da đavo stoji kraj njega, suprotstavio mu se poslednji put: *„Šta ćeš ti ovde, svirepa zveri? U meni nećeš naći ništa svoje, prokletniče: primiće me Avramovo naručje!“* I tako je otišao u miru, **8. novembra 397.** godine.

Telo je lađom prevezeno uz Loaru do grada **Tura**, u pratnji neviđenog mnoštva — Sulpicije pripoveda da je samo monaha bilo blizu dve hiljade, ne računajući bezbrojne posvećene žene i celokupno stanovništvo varošica i sela, koje je išlo obalama pevajući psalme dok je barka prolazila.

Novembarsko jutro 397. godine na Loari: barku koja prevozi telo svetog Martina od Kanda do Tura prate, na obe obale, hiljade monaha i naroda s bakljama u rukama, pod zlatnom svetlošću „leta svetog Martina“.

Svečana sahrana u Turu obavljena je tri dana kasnije, **11. novembra 397.** godine. Upravo se taj datum — dan kada je Martinovo telo spušteno u zemlju na pragu evropske zime, u doba kada su se završavali poljski radovi, u podrumima se probalo mlado vino i peklo sezonsko kestenje — zauvek urezao u pamćenje cele Evrope kao **Dan svetog Martina**.

O ovom ilustrovanom digitalnom izdanju

Ovo izdanje na savremenom srpskom jeziku donosi, u celini, tečno i pristupačno, izvorno latinsko delo **Sulpicija Severa**, *De vita beati Martini* (*Patrologia Latina*, tom 20, izd. J. P. Migne, 1845 / Wikisource).

Pored savremene verzije svih 27 poglavlja i posvetnog pisma Dezideriju, knjiga sadrži 14 ilustracija (jednu istorijsku kartu i 13 istorijskih slika) i pripovedačeve beleške o istorijskom, društvenom, geografskom i duhovnom kontekstu kraja IV veka.

Srpski prevod sačinjen je prema savremenom portugalskom izdanju *A Vida de São Martinho* i objavljuje se pod istom licencom.

Licenca izvornog teksta sa Vikizvornika (Wikisource): Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported / GNU FDL.